

mladika

10

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986₁₉₈₀

998530726,10

COBISS

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1980 LETO XXIV. - ŠTEV. 10

Poštnina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Poštnina plačana v gotovini - Skupina III/70	
Sestra Gabrijela Koncilja:	
Našli boste dete	137
Zora Tavčar: Ko zamrzne	
Gunison River	138
Milena Merlak: Za novo leto; Božični dnevi	139
Pod črto: Tisk in naša stvarnost; Ob nekem srebrnem jubileju	140
Saša Martelanc: Mojster praznične Slovenije	144
Bruna Pertot: Sladki oniksfiga	145
Benečija v stiskah in upih	147
Stolpec mladih: M.R., Matija Potokar, Majda Košuta	148
Martin Jevnikar: 75 let prve slovenske gimnazije	150
Milena Merlak: Ti si prišel	152
Maks Šah: Koliko je življenja na naših šolah	153
Vladimir Kos: Hrepenenje japonske jeseni	153
Antena	154
Božični prazniki na radiu Trst A	157
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Pavle Merkù)	158
Ocene: Krajevni leksikon Slovenije	159
Čuk na Obelisku	160
Na platnicah: Pisma	
Priloga: Pavle Merkù: Slovenski priimki na zahodni meji (str. 33-36)	

Zunanja oprema: Jasna Merkù

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

KALA NI VEČ

V prejšnji številki Mladike smo v rubriki Antena objavili fotografski posnetek iz arhiva. Bila je to fotografija kraškega kala. Objekt nam ni bil znan, zato smo v podnaslovu napisali stavek, v katerem smo se spraševali, če ta kal še obstaja. Kot odmev na to objavo smo prejeli sledeči dopis.

Kdo ve, če v resnici še obstaja? se sprašuje v zadnji številki Vaše cenjene revije urednik in razlagi slike o kraškem kalu.

K temu bi jaz dodal tole:

Kala na žalost ni več. Če vas bo pot slučajno zanesla v Gropado, se napolnite proti obmejni postaji in malo prej se ustavite pri križišču, kjer je bil nekoč kal, poln srebrnordečih rib. Opazili boste korito ali napajališče, zadaj pa športni objekt, ki so si ga preskrbeli domačini. Ta športni objekt je točno na kraju, kjer je bil nekoč še kar velik in tudi globok kal. V vasi je izginjala živina in začeli so zapuščati in zanemarjati težko pridobljeni kal, ki se je polagoma začel sušiti. Domačini so se nekajkrat zatekli do raznih oblasti, da bi ga rešili. A naleteli so na gluha ušesa. Sami pa so se naveličali z vzdrževanjem. No, in kal se je posušil. Kmalu je bil prepoln umazanije in tudi podgan. Pa je padla zamisel, naj bi se ta prostor koristno uporabil,

naj bi se zgradilo igrišče, balinarsko stezo ali vsaj prostor za sestanke. Rečeno — storjeno. Odposlanstvo Gropajcev se je napotilo do takratnega tržaškega župana oz. odbornika za javna dela, ki je rad prisluhnil problemu te kraške vasi; dodal je, da lahko preskrbi material, ne pa delovno silo. Odposlanstvo je vzelo to na znanje, šlo domov, si krepko zavihalo rokave in delo je začelo počasi, a vztrajno rasti. Poskrbeli so za ograditev prostora, izdelali balinarsko stezo,

(Dalje na 3. strani platnic)

NOVE CENE V NOVEM LETU

Mladika bo z novim letom nekoliko dražja. Stroški za tisk so se zadnje čase tako zvišali, da jih tudi z darovi ne moremo več kriti. Zato smo se odločili za povišek. S prvo številko prihodnjega letnika bo Mladika v prodaji po 1.000 lir; letna naročnina za leto 1981 bo 8.000 lir, za Jugoslavijo 200 ND; za druge države pa ostane 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

Bralce prosimo za razumevanje in nadaljnjo podporo.

SLIKA NA PLATNICI: Sv. Višarje v snegu (foto M. Magajna)

OB PRAZNIKU GOSPODOVEGA ROJSTVA SE SPOMINJAMO NASIH BRALCEV DOMA IN PO SVETU TER JIM ŽELIMO BLAGOSLOVLJEN BOŽIČ IN SREČNO NOVO LETO 1981. VSEM NAJ NOVOROJENI BOŽJI OTROK DA VZTRAJNOSTI, TRDNOSTI IN ZVESTOBE V DOBREM IN LEPÉM!

Uredništvo in uprava MLADIKE

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Marija Besednjak, Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavec, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Posamezna številka Mladike stane 700 lir. Celoletna naročnina za Italijo 6.500 lir; nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 150 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

„Našli boste dete, v plenice povito in v jasli položeno”

In spet je božič, ves nov in svež.

Spet postavljamo jaslice, s podobami, ki jih hranimo v naših domovih. Ali pa smo si nabavili nove, bolj odgovarjajoče okusu modernega človeka.

Toda nobena umetnina, pa naj bo še tako popolno izdelana, ne bo mogla nikoli v sebi ujeti in zapečatiti skrivnosti, s katero se je Bog približal človeku.

Vse, kar je v človeku neobgljenega, krhkega in umrljivega, je Kristus vzel nase in tako postal eden izmed nas.

Odkar je Kristus postal človek, ni več težko in nemogoče živeti kot človek. Odrešeni smo, ker je On daroval svoje življenje za nas.

A ker je vse tako čisto in preprosto v božični skrivnosti, je tem težje najti ustrezajoče izraze in podobe.

Samo z življenjem, vedno novim življenjem z Bogom, postaja božič konkretna sedanjost.

Slike, kipi, luči in blišč nam često zatemnijo čistost božje svetlobe in nam zmaličijo še tisto edino pristno podobo, ki nam jo nudi evangelijsko besedilo.

S svojim hlastanjem za prazno originalnostjo je današnji človek-umetnik suhoparno upodobil učlovečenega Boga golega na bodeči plastični slami ali pa ga hladno postavil kot okras pod umetno razsvetljeno božično drevesce. Sam pa je z drugimi sedel za bogato obloženo mizo. V takem praznovanju odmeva kruta preračunljivost in potrošniška strast mnogih, ki se zadovoljijo z razpravljanjem o boljšem naprednem življenju, a hladno ubijajo nezaželena človeška bitja, še preden ta zagledajo luč sveta.

Brez ljubezni človek ne zna uporabljati svoje fantazije in iznajdljivosti.

Mati Marija je bila kljub revščini najbolj iznajdljiva žena, ki je uporabila vse svoje zmožnosti, da je v devetih mesecih pričakovanja pripravila svojemu sinu mehke in čiste plenice. Ker je pripadala narodu, vajenemu potovanja, ji je moralo biti samo po sebi umevno, da je plenice vzela tudi s seboj.

Z vso nežnostjo je v tisti sveti noči s svojimi deviškimi rokami povila božje Dete v nove, sveže dišeče plenice ter ga skrbno položila v čiste jasli. Gotovo sta se že poprej z Jožefom prepričala, da v vdolbenem kamnu ni bilo nobene ostrine in dala vanj izbrane drobne slame.

»Rodila je Sina prvorojenca,
ga povila v plenice in položila v jasli.«
(Lk 2, 7)

Ob pripravi na rojstvo svojega Sina je Marija potrebovala močne opore pri Jožefu, kateremu gotovo ni manjkalo organizacijske modrosti, saj ga ni prestrašila stanovanjska stiska ob prenapolnjenih in nemirnih betlehemske prenočiščih. Skupaj sta se odločila za mirnejše zavetje v pastirski votlini. Ko so pastirji po angelovem sporočilu prihiteli tja, so

»našli Marijo, Jožefa in dete, v jasli položeno.«
(Lk 2, 16)

Božje Dete je ob svojem vstopu na našo zemljo bilo obdano z najnežnejšo in najplemenitejšo družinsko ljubeznijo.

Družinska sreča božične noči se vedno znova uresničuje, kjer se ljudje žrtvujejo, da drugim omogočijo srečo življenja.

Ko smo v teh dneh po potresu v Južni Italiji strmeli nad požrtovalnostjo prostovoljcev, ki so z muko, a vztrajno reševali izpod ruševin človeška življenja, smo prav blizu čutili božjo ljubezen, ki želi, da bi človek živel in bil odrešen. Za egoistične in plehke so se izkazale moderne razprave o razporoki ob pričevanju krščanskih družin, ki si upajo premostiti stiske in trpljenje ter dati otrokom srečno in toplo okolje.

Tudi v naših družinah, v naših skupnostih, v našem okolju bomo doživeli srečo božične noči, ko bomo žrtvovali nekaj od svojega, da bodo drugi živeli. Mir in božje usmiljenje se bosta naselila v naše domove.

In spet bo božič, ves nov in svet.

Sestra Gabrijela Koncilja

Ko zamrzne Gunison River

Novelo poklanjam Metodi,
Milanu in Tonetu v spomin
na skupne dni v Koloradu.

»Le kaj je zaneslo naše ljudi tako daleč na zahod, od koder že odteka voda proti Pacifiku,« si reče Frenk in še kar naprej odmetava sneg z grobov. Sam stoji na kraju grička kak streljaj nad Crested Butte. Zapuščeno pokopališče je zdaj, pod zameti, videti kot hrbet spečega ježa, z vsemi tistimi konicami zarjavelih križev in železnih ograj, ki bodejo izpod snega.

»JOHN BOSIC«. E, stari Janko, glej no, v enem letu mu je moča izjedla strešici. Kaj ni prav z njim lovil rib doli ob Gunisonu? Lisjak si bil, eh, Jankec, malo ciganske krvi; zapel si, pa kako šalo razdrl in človek ni vedel, kdaj si ga premotil, naj je bilo pri ribah ali pri kartah. JACK HOČEVAR. Jaka Hočevan, rojen 1865. To je menda najstarejši spomenik med slovenskimi; kar ugleden, z marmornim angelcem v niši: to je bil prvi val naseljencev, ko so v Crested Butte odprli rudnike zlata, v osemdesetih, devetdesetih letih. Tem ni bilo hudega. Potem je zlata žila usahnila, a našli so svinec. Ta je pripeljal drugi slovenski val, Belokranjce, Notranjce, Dolenjce; tedaj je bilo v Crested Butte kakih sto slovenskih družin. Prihajali so navzgor ob Arkanzasu in čez Monarški prelaz in naprej, do bregov Gunisona. Iz »starega kraja« do sem je bilo mogoče tedne, če ne mesece, pomisli Frenk. Kako naj ve, saj je bil rojen že v Crested Butte. Od vedno je tu, v tem skrajnem zahodnem zalivu razlivajoče se ameriške ravnine. Tu, kjer se je ravan še v zadnjem zagonu pognala v Gunisonsko sotesko in v dolgem zelenem fjordu usahnila med boki Rocky Mountains.

Frenk Oražem, sin naseljenceva prvega izseljenskega vala iz stare domovine, dalje razmišljujoč neutrudno odmetava zamete in odkriva kamen za kamnom: SLOKAR. Kaj ni bil to žagarjev Tilen? KRIŽMANČIČ, to je tisti z brki, s katerim sta žagala hlode, ko so zaprli topilnico in si moral prijeti za vsako delo. Onkraj velike božje martre je plošča nad skupnim grobom tistih štiridesetih, ki jih je zasulo v rudniku sedemindvajsetega leta. Sami Slovenci. Druge tod okrog so pobirale rudarske bolezni, sušica, vodenica, nesreče. Koliko njihovih lepih domačih i-

men je v desetletjih že izgledalo! Kakšen nagrobnik pa se je že poveznil in za vselej pokopal tisto slovensko ime pod sabo.

Frenk Oražem se je upehal. E, leta prinesejo svoje, lopata je vsak dan težja. A delo mora biti opravljeno, saj si ga je naložil sam. Nekakšno praznično čiščenje, kot ga je opravil doma. Kdo pa naj to opravi, če ne on, ki je zadnji Slovenec v Crested Butte? Kakor za Veliko noč, ko jim zrahlja zemljo. In za Malo mašo, ko jih opleve. Zadovoljno se ozre po svojem delu: zdaj imajo vsak svojo gaz in lice vsakega kamna je čisto, odprto dol proti cerkvi v ravnini, in vsi križi in kamni strmiijo, postrojeni kot v procesiji, na strehe Crested Butte.

Tudi Frenk Oražem strmi tja dol. E, tudi Crested Butte ni več, kar je bil nekoč. Iz dimnikov se komaj še kje zasuklja dim; mestece umira, mladi odhajajo. Od česa naj pa žive, ko so rudnike pozaprl? Še župnika nimajo več, odkar je FATHER, oče Mike Blair, odšel in postavil njega, Frenka Oražma, zvestega cerkovnika in organista, za diakona. Frenk, nekdanji kopač v rudniku in pozneje žagar in drvar, je zdaj v cerkvi zapisan v posebnem okvirčku: FRANK ORAŽEM, diakon, S POSEBNIM CERKVENIM DOVOLJENJEM SME V 'CRESTED BUTTE' FARRANE OBHAJATI, KRŠČEVATI IN POKOPAVATI.

No, kaj človek vse dočaka. Pa, kot je rekla pokojna mati, »vse je treba vzeti za prav«. Frenk se tega drži. In ko bi ga kdo uprašal, — ko bi ga imel kdo, — česa si želi, bi rekel najbrž samo to: slovenskega pogovora ob kozarcu žganjice pri Old Johnu s kakšnim kopačev ali vozačev. Da bi kaj ugibala, kako je v »starem kraju«. Da, za tem mu je pač žal. A kaj se hoče, ko v vsej Gunisonski soteski ni nobenega Slovenca več ...

»Spet ga je nametlo,« pravi na sveto jutro Frenk iz svoje postelje. Napihalo ga je do oken. Moral bo udelati gaz in odmetati zamet z vrtnih lese, če hoče ven, na šilce jabolčnega žganja k Old Johnu. Prej pa mora pripraviti vse za peko, zamesiti in dobro razgreti štedilnik, da bo kruh lepo vzkipek, ko se vrne.

Kaj, ko bi gredoč skočil še na pošto; mogoče je kaj od Toneta, župnika v Kanadi, doma od Sv.

Ahaca kot pokojna mati. No, tudi materinemu daljnemu sorodniku na Dolenjskem bi lahko za praznike poslal kak dolar, saj ga fant zalaga s časopisi iz stare domovine. Kaj pa tam vedo, kako je s stricem Frenkom v Ameriki: da nima pokojnine, ker je bil rudnik v privatnih rokah in so ga povrh še zaprli. Da mu nakaplja nekaj od cerkve in nekaj od prodajalca pisanih rečnih kamenčkov in drobcev rudnin doli pri Gunisonu, kamor znosi, kar je bil nabral poleti v pogorju. Toliko, da se za silo pretolče. Nekaj mu vrže tudi trgovec s spominki. Za kipce in popotne palice, ki jih Frenk tako umetelno izrezlja iz drevesnih rogovil čez zimo.

Frenk odklene skrinjico, pogrebe po tisti revščini in potisne petdesetdolarski bankovec v ovojnico: FRANCEK MENCIN pri Sv. Ahacu — in kar je še treba.

Francek v »starem kraju« k sreči ne more videti hišice svojega radodarnega ameriškega strica na koncu ulice, ki pelje k opuščnim rudniškim jaškom. Prav takšna je, kot jo je bil postavil stari Miha Oražem: lesena, z nizkim stropom in majhnimi okenci, pa z dvema prostoroma: kuhinjo, ki je hkrati delavnica, in »skladiščem«. Tako vsaj temu pravi Frenk sam. Na policah stoje kipci in kamni in minerali, ob steni se krivi vegasta omara, kjer leže za steklom zaprašene skladovnice slovenskih časopisov (— Frenk hrani še celo očetove —) za leta nazaj. In vse, kar mu pošiljajo iz domovine ali od drugod. In od stropa visijo na vrvicah tesno povezani šopi posušenih gorskih rož (— te nosi na staro pokopališče na grobove staršev in prijateljev). Tam vise tudi drevesne rogovile nena- vdnih oblik, prave umetnine narave same.

Vse to lahko vidi Frenk s svoje postelje, zri- njene v nekakšno nišo ali kajuto, zadaj za de- lavnico. Prepih skozi presušena bruna v steni ni- ha pisane šopke in vse tiste ptičke in ježe in ve- verice iz bukovih in hrastovih rogovil, da se zib- ljejo kot baletke v neslišni glasbi. Včasih ga ta čarovniški ples v poltemi vzdigne iz postelje, da mora tudi sredi noči sesti k svojim kipcem v de- lavnici, in takrat mu roke komaj dohajajo mi- sel. Oblanci letijo na vse strani in oblike mu ni- koli ne nastajajo s takšno silovitostjo kot takrat.

Frenk Oražem je umetnik, le da tega ne ve. Vsekakor pa to že davno ve trgovec s spomink- ki, ki Frenkove kipce preprodaja za desetkratno ceno celo tja do Leadvilla in še dlje. Pa saj Fren- ku denar tudi nič ne pomeni; toliko, da ima kaj vreči v puščico v cerkvi ali poslati kak dolar- ček za praznike dolenjskemu pranečaku (ali kar že je). Če ga kaj poteši, je to le, kadar izrezlja prav tisto, kar čuti, da bi hotel in da mora. E, kadar Frenka tako zgrabi, mu ne da miru, vse dokler ni kipec izrezljan. Prav tako kot je bilo o preteklem božiču ...

MILENA MERLAK

PESMI

Za novo leto

Kako skrivnostno,
kako neslišno
prinesejo angeli
jutro Novega leta
na zemljo ...
Kako plaho
je upanje
v prihodnost,
ki na nas
tiho sneži ...

O, bodi dobrodošlo,
ti komaj rojeno
jutro prvega dne.
V zgodnjih urah
po odhodu Silvestra
še vse zaspalo.
Tu je novoletni dan,
nam vsem neznan!

Torej bodi dobrodošlo
ti, še nedoživeto Novo leto,
ki komaj prihajaš,
ki te nikjer še ni ...
Naj se zemeljska krogla
v božjih rokah vrti,
naj človeštvo srečno preživi
vseh tristo novoletnih dni!

Božični dnevi

Zunaj sta zima in mraz, sneg in led,
znotraj lučka pred jaslicami noč in dan gori;
zunaj zmeraj znova sovraštvo vznemirja svet,
znotraj okrepljena družinska povezanost, božični
mir.

Kadar dvatisočletna božična pesem doni,
kadar se otroci veselo igrajo z darili,
stisnimo tesneje drug drugemu roko,
topleje si pogledimo v oči ...

No, saj je vedel, da bo eno leto premalo za takšno obsežno zamisel. Tudi leta človeku ne da-jo, da bi napravil, kolikor bi rad. Pa najbrž mu je pomagal tisti ogenj, ki ga je kar naprej žgal in ga omamljal slaje kot jabolčno žganje, da ni mogel odnehati. Priganjali so ga tudi vsi tisti spomini, kadar je zarana, v modrikastih gunison-skih jutri, dišečih po smrekah in vodi, hodil po Rudniški ulici navzdol, še preden je odzvonil pri Sveti Krví dan ...

Na Golobičevih oknih so v poltemi nihale za razbitimi stekli preperete klekljane zavese, raz-jedene od moljev. Saj bo že deset, dvanajst let, kar je za njimi shirala za sušico Meri, Golo-bička.

Kajkrat sta za tistimi okni z Janezom Golo-bičem prekvartala noč; in drobna, nežna Meri je ob njima prav tako do jutra metala tiste žirov-ske čolničke z neverjetno naglico sem in tja. Kdove koliko je naklekljala zavese in prtov in mašnih srajc, odkar je Janez zgubil roko v ja-šku. Potem sta šla kmalu drug za drugim in baj-ta se seseda; prvi snežni vihar utegne strgati zadnje plahte cunjastih zavese. Še malo — pa ne bo nihče v Crested Butte vedel za malo, nekoč lepo Meri, ki so jo po malem imeli radi vsi dedci v Rudniški. Tudi Frenk ...

No, Vrzuho vo kočico je pa ponoči skoraj za-kopal zameť. Kakšen količek vrtne ograje še štr-li izpod bele kope. Ho, temu bi se pa Vrzu-h, ve-seljak nekje od Pohorja, še sam smejal: iz po-

veznjene snežne kope štrli — kot iz kakšne hi-šice za palčke — Vrzuho va hišna tablica; ne-kakšen kažipot iz počrnelega lesa z užganimi čr-kami. To si je pritrdil na vrtna vrata Vrzu-h sam: LOVRENC VRZUH, Rudniška 33. ČE SI ŽALOSTEN VSTOPI. Eh, Vrzu-h, velikan s slamnatimi lasmi in veselimi sinjimi očmi, ki je s svojim bučnim krohotom in šalami vedril rud-niške sobotne večere pri Old Johnu.

Pozimi Frenku ni bilo tako hudo pogledati tja čez na Lovrencovo bajto, nad katero je, tam na prepihu, vsak dan drugače nametlo plahte snega. Poleti je bilo huje. Takrat je vršal ve-ter v vsem tistem pelinu, kjer je Lovrenc svoje dni gojil vseh vrst cvetje. Čebelnjak je zijal na dnu vrta z odpadlimi panjskimi končnicami kot velikanska škrbasta usta. Kakšno jutro so jokavo cvilila polkna na zarjavelih sklepkih in tolkla v vetru kot klofute. Tega Frenk ni mogel prenesti. Zdelo se mu je prav kot tisto noč, ko je tolklo s polkni, čeprav ni bilo vetra. Udarjala so Vrzu-hova okna, bilo je kot znamenje. Tisto noč pri nočnem kopu je res Lovrenca zasulo.

Vrzu-h je bil zadnji, s katerim je še lahko spregovoril po slovensko. Mlajši rod, kar ga je še bilo, je samo še angležil. No, onkraj ceste, na Rudniški 22, je še neka Slovenka, neko bab-še, ki je še dobro jutro po slovensko pozabilo in hoče biti Irka. Iz Urše se je prekrstila v Ursel.

Edino na številki 35 v Rudniški je še hiša v dobrem stanju, čeprav je že trideset let, kar sta

— pod črto - pod črto —

Tisk in naša stvarnost

V Trstu so v tem času živahne raz-prave o spremembi v vodstvu trža-škega dnevnika v italijanskem jeziku. Pri tem nas tu ne zanima obravna-va nje položaja, ki je nastal zaradi hudih polemik med časnikarji in založbo, za-radi stavk proti novemu uredniku, za-radi nove stvarnosti, ki naj bi nasta-la v naših krajih zaradi sprememb v tako pomembnem sredstvu javnega obveščanja.

Opozorili bi le na eno izmed vpra-šanj, ki se postavljajo temu časopi-su. Gre za odnos do Slovencev. Tež-ko bi bilo izmeriti ogromno škodo, ki jo je povzročil v svoji dolgi zgodo-vini dnevnik Il Piccolo — tako slo-venski manjšini kot, predvsem, so-žitju med tu živječimi Italijani in Slo-venci. Zanimiva bi bila kaka znan-stvena študija o tem, koliko ravno za-molčevanje naše stvarnosti, molk o

Slovcnih, če ne izkrivljeno poroča-nje prejšnjih časov ali sejanje sovra-štva v preteklosti, nosijo odgovornost za nezaupanje, ki ga gojijo do sloven-skih zahtev italijanski sodeželani, ne-poznavanje temeljnih dejstev iz živ-ljenja, dela, težav in uspehov sloven-ske skupnosti, zaradi katerega se tu-ji opazovalci čudijo tržaškemu mestu. Po spremembi, ki je nastala pred ne-kaj leti in od katere smo veliko več pričakovali, so se v dnevniku sicer skoraj prenehali šovinistični izbruhi v pismih in tudi člankih, vendar časo-pis ni »preskočil« v tisto sfero, kjer se ustvarja dobro sožitje, kjer ima tisk tudi neko poslanstvo, ne le ru-tinsko poročila. In še to poročanje je glede Slovencev ostalo omejeno le na omejanje nekaterih kulturnih, po-sebno glasbenih prireditev, in pa naj-bolj glasnih protestov naše skupno-

sti, tako da si poprečen italijanski bralec dejansko pri najboljši volji u-stvari povsem izkrivljeno podobo o nas. O vsakodnevem življenju, o de-lu komisije za globalno zaščito, o na-stopih političnih in kulturno-prosvet-nih organizacij pa skoraj ni bilo be-sede.

Pri pričakovanjih, ki naj bi jih iz-polnil novi urednik, se večkrat ome-nja »alternativno« pisanje tednika Il Meridiano. Res je ta list — če naj se omejimo na slovensko vprašanje — večkrat pisal o Slovencih. Značil-no pa je, da načrtno zamolčuje pri-sotnost samostojnega političnega na-stopanja in njegovega nosilca, stran-ke Slovenske skupnosti. O njenem osnutku za globalno zaščito nismo za-beležili besedice ob sicer obširnih poročilih o predlogih drugih strank. Lani je bila napovedana vrsta inter-vjujev s slovenskimi predstavniki, da bi bralci spoznali našo stvarnost iz besed neposredno prizadetih. Prikaz

stara Špeharja umrla. Mladega Špeharja, Petra, so potem poslali k neki žlahti v Denver. Zdaj župnikuje v Leadvillu. E, da, Špeharjev Peter pač ni kot tista šavраста Ursel. Za vsake praznike mu piše: »Dragi mi prijatelj, Slovenec kot jaz...« in tako naprej ... »pa na hišo malo popazi in prezračí, saj imaš ključ, pa na svidenje poleti, tvoj zvesti Peter Špehar, župnik leadvillski.« Peter, ta dobrodušni velikan, je zgubil svoje slovenske starše, še preden je utegnil slišati prvo slovensko besedo, zato tudi piše svoja pisma Frenku v angleščini; a prvi in zadnji stavek sta vedno slovenska. In na posebno željo mu je Frenk prejšnjega avgusta, ko je bil Father Špehar dva tedna v Crested Butte, izrezljal prelep stenski krožnik z narodnimi motivi in dvojezičnim napisom: SLOVENECEM SEM — I AM SLOVENIAN.

Take in podobne misli se mu pletejo, kadar stopa ob vsakem vremenu vzdolž Rudniške ulice zvonit jutro v zvoniček pri Sveti Krvi. Gre in je malce žalosten, da je tako, kot je. In malce vesel, da je tako in ni slabše in da še lahko hodi pri sedemdesetih brez palice po Rudniški navzdol na jabolčno žganje. In zadovoljen je, da mu je Bog dal dvoje tako lepih darov: dar spominjanja, da lahko dalje živi z vsemi, ki jih je imel rad. In dar oblikovanja, da ima kaj početi in se mu čas ne izteka v nič. Pa še dar vere in upanja, da ga onkraj čakajo vsi njegovi!

Mati bo tam. Pa Vrzu. Pa Meri, ne takšna, sušična, kot je bila na koncu: osemnajstletna bo

kot tedaj, ko je odgrnila čipkasto zaveso in se sklonila čez okno na ulico, kjer je stal on, Frenk; in jo je držal za tisto malo ročico, da je vsa zardela rekla: »Oh, Frenk, spusti, tako lepo je, da bom kar umrla.« Drgetala sta, zunaj pa je gorel julij.

E, ko ne bi bil tak pustež, tak sanjač, bi mu je ne bil potem prevzel veseli lepote Golobič. Tako pa je ostal samec. Zaril se je v gore: za rudninami, za zelišči in rogovilami. Tudi kočé ni več obnavljal, zanj je bila dobra. Ni iskal večjih zaslužkov, čemu? Špeharjev Peter ga je vsak dopust učil orgljanja, da bi se laže preživel. (Ali pa laže preganjal samoto, o, Peter je tič; orgle so pregnale misel na žensko, približale pa so ga tudi Bogu; in z Bogom je prišel mir duha in z njim sla po lepoti in oblikovanju. Kar je vznemirjalo duha in trgalo srce in trzalo v živcih, se je prelilo v tipke ali v govorico voljnega lesa.)

Da, lahko reče, da mu je življenje mnogo dalo. Tudi to, da je znal poimenovati vse, kar je bilo v Crested Butte, z domačimi imeni. Tako da se je s prijatelji počutil kot v »starem kraju«, dasi domovine ni videl drugače kot na Gasparijevih slikah ali v podobah svoje domišljije.

Velikokrat je poslušal materine zgodbe o Sv. Ahacu na hribu; ali očetove o gozdovih okrog Rakitne. In o Potoku. Ej, koliko je bilo v njunih zgodbah tega Potoka. Ali je bil en sam — ali jih je bilo več, kdove? Frenk Oražem je zmeraj videl pred seboj ta Potok kot besno hudourniško

pod črto - pod črto

se je, če se ne motimo, ustavil pri razgovoru s slovenskim socialističnim predstavnikom. Pred kratkim pa je bil razgovor s predsednikom ene izmed krovnih organizacij — SKGZ.

Da ravno politična, samostojna prisotnost Slovencev moti tudi v krogih, ki bi jim tega vnaprej ne bi mogli pripisovati, dokazuje tudi sicer zelo zanimiva številka florentinske revije Città e Regione, ki smo jo dobili v oceno in ki je v celoti posvečena manjšinskim vprašanjem v Italiji. Uredil jo je znani strokovnjak Sergio Salvi. Med drugim je v okoli 250 strani debelem zvezku obširna dokumentacija, ki prinaša besedila vrste že izdanih državnih ali deželnih zakonov o manjšinskih vprašanjih in pa vrste predlogov. Med njimi so predlogi državnih zakonov o problemih Slovenskega stalnega gledališča (socialistični in komunistični), o splošni zaščiti manjšin v Italiji (radikalci, osnutek KPI), o zaščiti manjšin v

naši deželi (socialni demokrat Scovaccicchi in peticija AIDLCM), osnutki o globalni zaščiti Slovencev (obe izdaji osnutka komunistične senatorke Grbec in osnutek socialistov). Brez omenbe je osnutek Slovenske skupnosti, edine slovenske politične sile, ki bi torej v taki publikaciji moral stati na prvem mestu!

Tega osnutka v reviji ne omenja niti priznani pravnik Pizzorusso, še manj pa tržaški ustavni pravnik prof. Bartole, ki sicer obravnava osnutka KPI in PSI. Še več — ko omenja ne-

katere predloge o zagotovljenem predstavnstvu Slovencev v izvoljenih svetih, omeni Slovensko skupnost, a le kot negativen pojav v italijanski stvarnosti, ki bi ga taka določila lahko koristila. Slovenski skupnosti očita togost in »slab vpliv« na druge stranke

Če imajo tak odnos do naše stvarnosti in do nekaterih bistvenih postavk v njenem življenju »prijatelji manjšin«, kakšna težka naloga šele čaka bodoče »reformatorje« italijanskega dnevnega tiska v Trstu!

Ob nekem srebrnem jubileju

Pred dnevi je bil v Trstu jubilejni, petindvajseti občni zbor Sindikata slovenske šole. To združenje je namreč nastalo, kot je bilo poudarjeno ob tej obletnici, 26. februarja 1956 po razpustu treh ločenih slovenskih sindi-

kalnih organizacij na šolskem področju. Pozneje — leta 1970 — sta se povezala v deželni sindikat organizacij v Trstu in v Gorici.

Mlajšim je zgodovina šolskega sindikalizma po drugi svetovni vojni do-

reko Gunison. Tej ni spremenil imena. Prekrščeval pa je hribe naokrog in ulice in trge. Pragozdni gori na jugu, ki je na jesen rdeče zagorela od listnatih gozdov, je rekel Jelenji rob. Hrib, ki je zapiral Gunisonso sotesko na zahodu in je v njegovem podnožju zijalo nekaj s tramovi zabitih opuščenih rudniških jaskov, je poimenoval Rudna gora.

Na sever je padala proti kotlini Crested Butte odrezana skalna strmina, podobna škrbavemu zobu; to je bil Babji zob. Pod njim je ležal na vse strani odsekan griček, ki je Frenka spominjal na Črtomirovo gradišče v Prešernovih Poezijah. Tega je imenoval sprva Ajdovski gradec. Na vrhu se je kot velika plahta, obrobljena s sivim pravokotnikom, vsa obrnjena na jug, proti mestecu, razprostirala majhna ravnica: zdaj že opuščeno rudarsko pokopališče. Zdaj, ko je bilo tam grobišče tako rekoč vse slovenske srenje nekdanj cvetočega Crested Butte, je grič preimenoval v SLOVENSKI GRADEC ali kar Slovenski grič. Kdaj pa kdaj je sam sebe okregal za svoje pretirano slovenstvo in takrat je hribcu raje pravil Božja leha.

No, in ravno ko je krščeval Božjo leho, mu je prišla tista ideja. Pravzaprav se je potihoma rojevala že dolgo prej, ko je hodil po Rudniški navzdol. Kakor da vidi za tistimi razbitimi okni obraz za obrazom: Golobiča, Božiča, žagarjevega Tilna, Meri... Potem ga je lani prav obsešlo.

Že ob prvi pomladni odjugi je kolovratil po Jelenjem robu za pripravnim lesom. Ob večer

rih so na papirju nastajali prvi osnutki. Treba je bilo stopiti še v Rudno goro in na žago in še kam. A ko je bilo enkrat v glavi in v srcu, že res ni moglo več spodleteti.

Zdaj je Frenk Oražem končno stal pred svojo najbolj zamudno in najbolj zahtevno, a tudi najbolj zanosno izdelano umetnino. Odkril je prt, s katerim je svoje delo že od prve ure prekrival, kadar je odhajal zdoma. (Lahko bi vstopil poštar ali bi Ursel z onkraj prinesla zaplato potice za praznike). Zdaj, ko se je osvežen od vetra in malce preveč zagret od jabolčnega žganja vrnil od cerkve, kjer je bil vabil uro pred polnočjo k polnočnici, se je hotel svoje umetnine še enkrat nagledati, preden jo odnese, kamor se je bil namenil.

Nežno je obšel z očmi figuro za figuro. Z roko je nekatere bolj pritrdil na podlago. Z božajočo dlanjo se je poslovil od vsake posebej. To so bile njegove »slovenske jaslice«, kakor so pod njegovimi prsti zrastle v podobo »starega kraja«, kakršnega je poznal po maminem in Vrzuhovem in drugih pripovedovanju.

Tu je bil gozd očetove Rakitne. Ta se je proti vsej zemljepisni logiki tiščal pobočij Vrzuhevega Pohorja; samo Drava se je penila med njima, na moč podobna kolenu Gunisona, kjer sta z Lovrencom lovila ribe. Na desni se je tiščal Pohorja nižji, travnati dolenjski Sv. Ahac. Pod njim pa je divjal mimo nekakšen hudourniški Gunison, skrit pod bleščečo skorjo ledu. To je bil Potok; v svoji domišljiji je že povsem pome-

— pod črto - pod črto —

cela neznana. Vprašati pa se je treba, kako da vsi šolniki ne čutijo tega sindikata za svojega, čeprav je nastal kot enotna, nadstrankarska organizacija. Pred leti je prišlo celo do ustanovitve drugega sindikata, kar je pokazalo na neko nezadovoljstvo. Vsekakor so danes v sindikatu in v njegovem vodstvu ljudje različnih ideoloških in političnih gledanj, delo sindikata pa je v naši stvarnosti velikega pomena, saj se ne omejuje na sindikalne težave včlanjenih šolnikov, temveč se spoprijema z bistvenimi vprašanji slovenskega šolstva sploh, ki je, kot vsi priznavajo, temelj življenja naše narodne skupnosti.

Postavlja se torej več vprašanj. Kako da je na tem področju v Gorici večja enotnost kot v Trstu? Kako to, da mnogi šolniki, tudi taki, ki so vpisani v sindikat, ne sodelujejo pri ne-

katerih pobudah, recimo pri stavkah? Ali so tisti, ki stojijo ob strani, neaktivni, ker imajo pomisleke političnega značaja, ali pa zato, ker se, ne glede na okoliščine, ne mislijo ukvarjati s sindikalnimi akcijami? Konkretno — ali ima del nemarksistično usmerjenih šolnikov (večji del teh je vključen v sindikat) slabe izkušnje s Sindikatom slovenske šole, ali pa »se mu ne da« sodelovati in tudi doživljati morebitne polemike v enotni organizaciji?

Naravno je, da obstajajo v pluralistični družbi — in taka je tudi naša manjšina — različne oblike združevanja in opredeljevanja. Nekatere ustanove in organizacije pa bi morale biti po svoji vlogi resnično skupne, neodvisne in enotne. To bi veljalo za sindikat, za gledališče, za radio, za dnevnik in podobno. Ali so odgovor-

ni predstavniki pripravljeni na odkrito razpravljanje o tem vprašanju? Bo zaščitni zakon s svojimi tudi finančnimi določili namenjen celotni manjšinski skupnosti ali pa bo še utrdil nekatere monopole?

IZ ROKE V ROKO PO MANJŠINSKO

Manjšinski pisatelj na Koroškem Janko Messner je knjigo nemških prevodov svojih slovenskih člankov izročil tržaški manjšinski založbi ZTT, ki jo je v tisk zaupala ljubljanski tiskarni; odtod — tokrat bržkone neposredno — nazaj k avtorju, ki knjigo sam prodaja. Lahko si predstavljamo, koliko izvodov bo prišlo v roke tistim, ki jim je knjiga namenjena in ali bo to imelo kako korist za slovensko manjšino na Koroškem.

šal zgodbe materinega otroštva s svojimi, ko se je otročad iz Rudniške drsala po zamrzlem Gunisonu.

Pod hribovjem pa se je odpiral del Rudniške ulice z nekaj bajtami; zadnja v ulici je predstavljala hlevček (to je bila revna notranjščina Frenkove bajte). Tam sta ob jaslih klečala oče Oražem iz Rakitne in mati Angelca od Sv. Ahaca, kakršnih se je Frenk spominjal iz najrosnejših let; oče s svojim vedno zaskrbljenim obrazom, mati z rumeno kito okrog kmečko oglate glave s širokimi ličnicami, s tistimi špansko velikimi, zasanjanimi rjavimi očmi (te in tudi obraz je Frenk podedoval po nji). Dete v jaslih je spominjalo na Golobičevega Frenka, Merinega prvega sina. (Vse tri Golobičeve fante je še majhne pobrala sušica). Otroček, kakršnega bi bil rad od Meri; in kdove, morda tudi Meri od njega. (Čemu bi bila sicer otroka krstila za Frenka.)

Zatem so k jaslicam prihajali po Rudniški gor in od Rudne gore dol krampači in vozači in topilničarji in žagarji iz Rudniške in iz bližnjih uličic: ta z butaro dračja, ta s poleni, drugi s košaro jestvin ali vrečo moke na ramah. Tu je stopal dolgi lepoteč Janez Golobič s svojim veselim obrazom in poplesujočim korakom; okrog ramen mu je plaval njegov zguljeni havelok. Na glavi se mu je mahedrava klafeta nabirala v nekakšno krono s tremi roglji: predstavljal je enega Treh Kraljev. Drugi Kralj je imel obraz žagarja Špeharja, Petrovega očeta, ki ga je bilo v Jelenjem robu podrlo drevo. Ta je namesto krone nosil okrvavljeno drvarsko kučmo. (Joj, koliko časa je izrezoval to kučmo!) Tretji Kralj je bil črn, namesto krone je imel rudniško čelado. Na njej je bilo razločno videti vtisnjeni dve številki: 40 in 1927. Ta Boltežar je predstavljal tistih štirideset slovenskih fantov, ki jih je bilo zasulo sedemindvajsetega.

Tudi Vrzuh izpod Pohorja je bil v jaslicah; stal je tako blizu Deteta, da se ga je skoraj dotikalo s prstkom, kakor da ga bo zdaj zdaj oživilo. Da, prav vsi so bili tu, usak v svoji drži in s svojim usakdanjim obrazom, in Frenk je poslednjič pregledal, če je vse, kot treba. Bil je zadovoljen; previdno je zavil jaslice v prt in stopil v noč.

Že popoldne je bil znova udelal gaz do Božje lehe na Slovenskem gradu, zato je stopal skozi sneg zanesljivo, ob svetlobi za vratom obešene baterije. Od Jelenjega roba je vela sapa in vrtinčila snežinke, da je stezo bolj tipal pod stopinjo kot pa videl.

Božja leha je stala tam sama, s kučmo na vsakem nagrobniku. Gredoč mu je baterija metala snop svetlobe na kakšnega. JOSEPH PERKO. MARK SLOKAR. JOHN BOSIC. Kamnoseki so pačili imena po svoje, če jim nisi gledal pod prste. JANEZ GOLOBIČ IN MERI. To sta onadva. NAJ VAMA BO LAHKA TUJA ZEMLJA. To je dal izklesati Frenk. In tu so Špeharjevi. Tri ime-

na, tudi Petrovo. Župnik Špehar hoče biti pokopan tukaj, ob očetu in materi. Z vsemi temi slovenskimi nagrobniki okrog sebe. I AM SLOVENIAN — SLOVENEK SEM. In zraven Špeharjevega kamna Vrzuh; navaden križ iz lesa, z vžganim napisom. Lourenc. Ko bi vsaj on še ostal ...

Že spet je nametlo novega snega. Frenk je moral razgrebsti naphano plast, da je očistil okvir iz tramov, pritrjen na ukopane kole. Te si je bil iztesal in utrdil v podlago že poleti. Zdaj je samo še pričvrstil leseno podlago jaslic na okvir, preveril, če so vse figurice trdno pribite, da bi jih ne razmetal veter, in vgradil še svetilko v ohišje. Nato je zbil sneg naokrog v trdno gmoto, nekakšno snežno steno, ki bo varovala jaslice pred sunki vetra. Vsaj za to noč bodo »slovenske jaslice« svetile in vsi tu na Slovenskem gradu bodo imeli svoj sveti večer.

Frenk Oražem se je ozrl po obnebj. Tišina je šumela le od suhega naletavanja snežink ...

»Glej,« si reče Frenk, »celo Rudna gora se zdi del jaslic, s svojo čokato gmoto na zahodu. Tam

čez nekje je Pacifik, kjer se šele umiri divji Gunison River. Kot se nazadnje vse nekje umiri in odpočije. Čisto nazadnje človeško srce!»

In pri tem Frenk Oražem skoraj plašno, s srhom nekakšne groze (ki pa je opojna kot žganje, ki mu struji po žilah), seže v žepe suknjiča ter izvleče še dve figurici. Teh ne pritrji na podlago, marveč oba kipca nežno položi prav na rob jaslic; nekam na bregove nemirnega Gunisona. Tam zdaj stojita, da bi od daleč — kot cestinarja — gledala Rojstvo. Že prvi sunek vetra ju bo morda sunil v sneg. A zdaj še stojita drug ob drugem v svetlobi repatice. Dlaní se jima dotikajo: njena tenka in prosojna, dekliška (kot takrat na oknu); njegova rudarsko tršata, a rezbarsko lahna, breztežna. V rokah obeh je v tistem dotiku nekaj labodjega, plujočega in sanjskega; ko da ju z onkraj kliče: PRIDITA.

V Crested Butte mežikajo luči. Frenk se zgane iz zamišljenosti. Treba bo pohiteti. Kdo bo sicer pritrkaval k polnočnici.

Ko je Frenk Oražem opolnoči sestopal z zvonika, je tam gori na Slovenskem gradu še svetila luč. Tudi naletavalo ni več.

SAŠA MARTELANC

Mojster praznične Slovenije Maksim Gaspari, in memoriam

Narodne skupnosti imajo včasih srečo, da se v njih sredi pojavijo nenavadni, praznični ljudje. Poleg genijev lepote in misli zavzamejo mesto, ki navadno sploh ni predvideno: to je izjemno mesto simpatije, ki jo izžarevajo in prejemajo, ko na posebno ljubezniv način, skoraj igraje, sublimirajo duševnost in intimne poteze svojega rodu.

To so izbranci, ki se jim ustvarjalna potreba spreminja v nasmeh ali pa nasmeh v ustvarjalno potrebo. Na svoji srečni in osrečujoči poti izžarevajo toplino, ki postaja dar za vse.

* * *

Dragi mojster Gaspari, ko sem bil pred kakimi petnajstimi leti na Vašem domu, ni bilo tako zamotanih besed. V topli sobi je sredi zasnežene Ljubljane dihala nekaj, kar se mi šele zdaj, ko s hvaležnim spoštovanjem žalujem za Vami, oblikuje v zelo preprosto zavest. Ob sprehajanju mimo Vaših slik in mimo pripovedi o Vašem srečno dolgem času sem tedaj dobil irealen občutek, da ste med nami mnogo dlje, kot to predvideva zakonitost človeškega nehanja.

Spominjam se, kako me je skoraj za šalo obšla misel: si predstavljáš Slovenijo brez Gasparija? Slovenijo brez njegovih letnih časov, prazničnih opravil, starodavnih šeg, otrok, čebelnja-

kov, jaslic, deklic na oknih, godcev, svatb, zibelk, bogkovih kotov, harmonikarjev, znamenj ob poti, pirhov, mlinov, ragelj, zvonov, možnarjev, kolednikov, žanjic, planšarjev, kozolcev, kolovratov, žegnov, skrinj, procesij — si predstavljáš to svojo Slovenijo brez praznične ljubeznivosti, ki jo je v njej odkril in ji jo prisrčno, umetniško, poduhovljeno vračal dobrodušni človek s fajfco in polhovko, ki mu je bilo geslo »iz naroda za narod«?

Dragi mojster Gaspari, že tedaj, pred poldrugim desetletjem, sem Vas hotel vprašati, kako lahko človeku uspe, da tako prisrčno obarva svoj čas in okolje ter postane s svojim imenom vred simbol vrednot, ki so tolikim ljudem drage. Pa sem molčal, ker bi lahko bilo nerodno zastavljen kot kompliment, ki zatrdno ni spadal v toplo sobo, kjer je stala na omari tudi starinska harmonika, dar prijatelja Hinka Smrekarja.

Danes, ko sva zaradi tistega »in memoriam« že mimo totranskih skrbi in obzirov, pa si upam tvegati ne le vprašanje, ampak že tudi odgovor:

Vse je v tem, da se talent presvetlí z veliko ljubeznijo. In ljubiti Slovenijo, kot se je kdaj odražala v svojih najprisrčnejših in najplemenitejših obrisih, je lahko, lepó in osrečujoče.

Sladki oniks - figa

Svetopisemski rek »poglejte ptice pod nebom, ki ne sejejo in ne žanjejo«, ne gre jemati dobesedno, saj ne bi mogli prešteti rastlin pod soncem, ki jih namerno, nenamerno — kdo pa ve? — zasejejo ti naši sostanovalci, ki v svojih zračnih telesih prenašajo najraznovrstnejša semena skozi neverjetne daljave, že od pradavnine, ko so sklenili, da ne bodo več kot plazivci lazili po zemlji, temveč da bo nebo njihov dom.

Priletel je mlad kobilar, se ujel ob vejo akacije, vtaknil lepo glavo pod perut, zasanjal; sanjal je dolgo dolgo pot, ki loči skrajni jezik Jadranskega zaliva od z gozdovi poraslega Madagaskarja, ki je njegova prava domovina. Bilo je v aprilu, iz vinograda pod njim je klilo tisoč popkov in, ob skrajnem robu, je iz žive skale poganjala ogromna grčava figa, s sto očesi posejanimi po sivem telesu, prav tista, o kateri je sanjal oče kolibar, še ko se je, onemogel od poti, zgrudil, iztegnil svoje ptičje prste in zadnjič razprostrl peruti. Mladi ni najmanj dvomil, da je drevo prav tisto, ki je hranilo številne rodove pred njim, tisto, katerega seme je bil prinesel njegov daljni praded. V tem ga potrjuje podedovani spomin. Zato bo pa gnezdo obesil prav tu in jeseni ... to bo pojedina!

Da, če vidite, da je na vaši njivi, na vašem vrtnu, v vašem vinogradu, v vašem zidu vzkliklo drevo, ki ga niste vsejali, niti vsadili, zahvalite se vetrovom in pticam neba. Dvakrat pa se zahvalite, če je vzkliklo drevo — figa, saj ne bo treba cepiti, ne bo treba zalivati, ne bo treba okopavati ničesar, prav ničesar ne bo treba, kot čakati od štiri do pet let, da boste okusili njen prvi žlahtni sadež. Bilo bi pravi greh, če bi jo posekali, preden ji sploh damo možnost, da se izkaže, saj je včasih najplemenitejše sorte. Pa zraste iz skale z dinamitno močjo, raste takorekoč iz nič in je zares vprašanje, iz česa ustvarja tisto čudovito zmes okusa, barve in sladke vsebine, ki nam jo ponuja v sadežu. In rodi: ne vselej samo enkrat, ker je tudi sorta, ki rodi dvakrat in celo trikrat v letu in se ne utruji. In raste ... na podrtijah in razvalinah davnih mest, tam, kjer je nekoč kraljevala na razkošno obloženih mizah premožnih meščanov v Pompejih, preden je lava iz Vezuva pogoltnila ljudi in njih mize. Pa je ona, figa, po davnih stoletjih prikukala na dan, upodobljena na stenskih slikah bogatih meščanskih

hiš, da bo vsakdo vedel, kako častno mesto ji je bilo dodeljeno v starem veku in da je vsaka posmehljivost na njen račun neumnost človeška.

ŽE 700 LET PRED KRISTUSOM

Razsipni Rimljan je gostil prijatelje, ki so večerjali na ležiščih iz srebra in zlata in biserne matice in nepopisno lepi sužnji so v dragocenih oblačilih prinašali jedi, ki bi jih naša domišljija komajda zmogla: na umetniško izdelanih krožnikih, iz katerih so sijali vdelani dragi kamni, so stregli jezike redkih ptic, ribe hranjene z mesom sužnjev ... ribe, ki so jih uživali z medom, figami, žafranom ..., recept, ki so ga po vsej verjetnosti dobili od Puncev in Numidijcev ... h kateremu jih ni silila neodložljiva življenjska nuja, temveč do kraja izprijena nenasitnost. Najrajši pa so jedli rodoške fige, sveže, pa tudi suhe, z dateljni iz Sirije. Po vsej verjetnosti so prve fige dobili prav od Grkov, in ti so jih poznali že 700 let pr. Kr. in so jih imenovali »erineas« ter so drevo samo posvetili bogu Merkurju. Mnogi pa so še danes prepričani, da so jih dobili od Kartazanov, ki so v severozahodni Afriki imeli svoje bogato in lepo mesto, ki je bilo zavistnemu Rimu trn v peti, tako da je Kato Censor srdito prepričeval rimski senat, da je treba Kartagino zbrisati z lica zemlje. Baje je nekega dne, ves srdit vrgel med stroge, v togo oblečene politične može košarico modrih kartažanskih fig, češ pa poglejte, kakšno sadje imajo onkraj Gibraltarske ožine. Pravi legenda, seveda, da se je senat šele tedaj dal prepričati in leta 146 pr. Kr. je Rim resnično do tal porušil osovraženo mesto. Samo zato, da bi prišel do fig? Hm! Predvsem zato, da bi bil edini gospodar v Sredozemlju, on, mogočni, in nihče drug; gospodar, ki je nad vse ljubil pojedine in zanje trosil vrtoglave vsote in se naslajal, da, tudi ob figah. Kaj jih nista jedla tudi božanska in zagonetna kraljica Kleopatra in njen nesrečni ljubimec, veliki Julij Cezar? Kaj jih ni ista lepota potem jedla še z Mark Antonijem in z njim pila aleksandrijsko vino, ki so ga nalivali črnopolti Etiopci iz zlatih vrčev, na katerih so se svetili zverženi hieroglifi in so veneci vrtnic, klematisov in lotosa krasili mize, ležišča, lase in dekolteje? Pa je prišel Oktavijan, da napravi red in se tudi gostil, a on brez Kleopa-

tre, ki je zastražena čakala, da jo zaslužneno popelje v Rim. A kaj je sonce, življenje, če si suženj? Stokrat rajši smrt.

VIŠEK VSEH SLASTI

In smrt je zares prišla, po naročilu kraljice same; prišla je s košarico lepih egipčanskih fig. Suženj jo je bil prinesel, da bi božanska še zadnjič okusila sadež, ki je za Egipčane bil višek vseh slasti v stvarstvu in simbol najgloblje človeške sreče. Med figami pa je v dve gubi zvit čakal gad ... čakal, da izpolni željo svoje kraljice. Tako je umrla Kleopatra in zapustila zemljo boga sonca, piramid in razkošnih figovcev, katerih sad se je v njenem jeziku glasil »teb« ali tudi »teenah«, ime, ki so ga Hebrejci prevzeli in izpremenili v »tin«, ki še danes v arabščini pomeni figo; je pa tudi judovska zemlja bila vsa posejana s temi drevesi in njih sladki sadež je krasil mizo samega kralja Salomona, čigar veliko veselje so bili konji ... in mizo podjetne kraljice iz Sabe, ki je prihajala k njemu za važne trgovske posle, iz dežele, kjer je danes Jemen; v njenih časih so na tistih skoraj puščavskih tleh uspevali bujni vrtovi. Danes sta vsa severna Afrika in Južna Evropa domovina fig. In smo zopet tam. Kje neki? V sredozemlju. Tudi figa je tu doma. Tu in nikjer drugje; smaragdno zelena

ali zamolklovijoličasta v družbi rubinastih melagranov in grozdnih jagod oniksove barve, ki v njih družbi in času dozoreva. Pa saj poteka vsa njena zgodovina na tem pasu zemlje, kjer je njen list bil prva obleka prvih staršev in njen sadež morda prva hrana prve človeške družine, iz časa, ko so se v okolici Pariza (pa kje je bil takrat Pariz!) sprehajali sloni in kjer je zemlja skrbno skrila vase njegove zobe, pa še figove liste in sad, zato da bi vsaj košček preteklosti ohranila za prihodnost; in ji je uspelo zadovoljiti arheologe. Bila pa je figa uporabna tudi v far-

makopeji in prerok Izaija se je je s pridom poslužil ter dal iz nje napraviti obkladek za kralja Ezekija, ki je ležal na smrt bolan. Pa je ta tudi ozdravil in zapel Bogu čudovito hvalnico za povrnjeno zdravje. Prerok je segel po najenostavnejšem zdravilu, najbolj vsakdanjem saj je bilo drevo v Palestini zelo razširjeno; Kristus sam naveže nanj eno od svojih številnih prilik, s katerimi je poučeval ljudstvo in drobni možicelj Zahej, ki ga ni mogel videti zaradi številne množice, ker je bil nizke postave, je splezal na smokvo, da bi potešil svojo radovednost. Pa se je enkrat Kristus tudi razsrdil na to drevo, ker je bil lačen, a ni našel na njem niti enega sadu. V antičnih tekstih naletimo na to kritosemenčnico zelo pogosto: kritosemenčnico, ker ljubosumno čuva svoja semena v žlahtnem sadežu in ga ne troši vetrovom, kakor na primer jagoda, ki ga nosi na svoji nežni koži. Kritosemenčnica: prebivalka juga, v slovenskem merilu Primorja; pa ji ne moreš za nobeno ceno reči smokva in ješ vedno in samo fige, ker ti drugo ime ne predoči zaželenega sadu in jo imenuješ z izrazom, ki si ga dobil pred več kot tisoč leti od sosedu »ficus«: s svojimi dlanastolistimi hrapavimi plattami že ustvarja oazo za poletno pripeko, že nevidna črpalka poganja mleček v slednjo vejico, kjer bo v nekaj mesecih nabreklo na desetine, na stotine sadežev. Kakšno rajanje, kakšna hrupna gostija pisanih kljunov! Kdo bo prvi odščipnil kapice zrelih sadežem? Kos, šoja, kobilar? ki bodo z višine merili stopnjo zorenja? Morda pa bodo tudi nam kaj pustili za v košarico, ki postane še čudovitejša, če jo postrežemo s kockami najrazličnejših vrst sira in rezinami domačega mlečnega kruha; ali pa če zložimo v široke kozarce plasti kreme in zrelih na kroglice zrezanih fig in nazadnje smetano s figo, ki smo ji do polovice na krhlje zrezali samo olupke ter ga upognili navzven v obliki cveta, potem odrežemo še centimeter kapice, da se pokaže rdeča, tako da imamo pravi pravcati cvet.

SUHE FIGE

Kaj pa zdaj? Zdaj in vedno: suhe fige! Predstavljam si otroke, ki pestujejo malice iz suhih fig in kruha namesto tistih nepreverljivih tekočih čokolad in biskvitov, ki so jim dodali konzervante, barvila, antibiotike, insekticide, vse, da bi čimdlje zdržali v nylonskem ovoju ... Treba bi bilo ustvariti primerno reklamo na televizijskem zaslonu: veliko figovo drevo, na njem gugalnica, psiček, deček, podoba zdravja, intelligence, predvsem pa telesne moči. »Kako to da si prvi v kotalkanju, smuku, košarki, atletiki?« bi ga moral vprašati gospod. »Ker jem za malico suhe fige, katerih kalorije so enakovredne kalorijam, kalorijam ...« bi moral odgovoriti deček in brž dokazati in izračunati, da so po kalorijah enakovredne mesu. Potem bi po vseh šolskih hodnikih vsaj za nekaj tednov žvečili fige.

Benečija v stiskah in upih

Pred objavo znamenitega Cuffolovega dnevnika 1938-1946

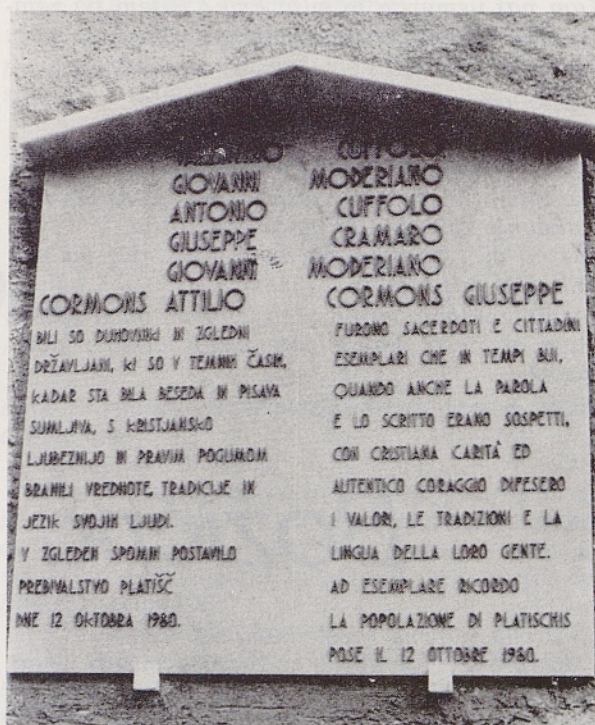
Naša revija bo s prihodnjo številko začela objavljati tekst, ki upravičeno zasluži oznako pomembne listine. Gre za dnevniške zapiske uglednega, rajnega beneškoslovenskega duhovnika Antona Cuffola, duhovnega dediča Ivana Trinkina in srčnega bojovníka za slovenske pravice pod fašizmom in tudi kasneje. To bo prva popolna objava tako imenovanega drugega dela Cuffolovega dnevnika; obstajata namreč še prvi in tretji del, ki zajemata čas pred letom 1938 oziroma po letu 1946.

Anton Cuffolo je pisal dnevnik, ki ga MLADIKA poklanja slovenski javnosti, v vasi Lazah, kjer je bil od leta 1920 pa do smrti leta 1959 najprej vikar, kasneje pa župnik. Opazovališče je na prvi pogled dokaj skromno. In vendar bo bralec, ki si obeta zgolj drobno vaško kroniko iz ubornega zakotja, na moč presenečen že po prvih straneh. Kaj kmalu bo spoznal, da je pogled pogumnega Benečana segal tudi daleč čez meje ožje domovine, kar na široko v svet, ki je drsel v vojno in kmalu tudi zgrmel vanjo. V živo pisani samoučni slovenščini so tudi omembe in opisi krojilcev tedanje svetovne usode, dogajanja na frontah v Evropi in po drugih celinah, namigi na usodne politične odločitve. Ti utrinjki iz velikega sveta so v Cuffolovem dnevniku večkrat le bežno nakazani, dajejo pa zadosten vtis, kako je tudi nekje v skromnem zaledju človek duha in razuma spremljal dogodke s srcem, prežetim predvsem s skrbjo za usodo svojega rodu.

Osrednja teža dnevnika je seveda dogajanje v Benečiji, pogosto pa seže tudi v ostalo zamejstvo in v osrednjo Slovenijo. Fašistično nasilje in medvojne tragedije so podane z dramatičnimi podrobnostmi tako rekoč na vzorcu, ki je po eni strani pričevanjsko dopolnilo širši in že znani sliki, po drugi pa kaže, kako je tudi mala Benečija prestajala podobno gorje kot ostali svet. Marsikdaj je bila stiska celo še večja, saj se na malem prostoru kaj radi zgostijo dogodki na še usodnejši način kot v večjih dimenzijah razmer in prostora.

V dnevniku »je zebeleženo le, kar sem osebno videl iz mojega okna ali slišal od zanesljivih oseb — vse resnično torej«. Tej avtorjevi pripombi moramo dodati, da mu je bil važen vir za opisane dogodke tudi radijski sprejemnik.

Predvsem pa moramo poudariti, da mu je roko kronista vodila izredna bistrost in razumnost, zaradi česar imajo tehtno vrednost tudi sklepanja, ocene in celo slutnje. Pisanje je temperamentno, sočno, pogosto duhovito, tako da v piscu kar ne moreš prepoznati asketskega lika Martina Če-

Spominska plošča sedmim slovenskim duhovnikom iz Plestič. Postavili so jo oktobra letos. Na njej je tudi ime Antona Cuffola, dolgoletnega župnika v Lazah

dermaca, ki ga je Bevk skiciral delno tudi po Cuffolu.

Iz celotnega dnevnika, skozi katerega se poleg domačinov sprehajajo uniformiranci vseh domaćih in tujih vojsk iz onega težkega časa, pa diha predvsem velika ljubezen do slovenstva, kot jo premorejo zares trdne osebnosti. V tem je Cuffolov dnevnik ne samo dokument, ampak že tudi srčni album narodne zavednosti, ki črpa svojo moč iz zelo globokih korenin, od tam, kjer si logično podajajo roko zvestoba, pogum in ponos.

Molitev za nas, za ta stekleni čas...

O Bog!

Krik. Misli, šepet, vse se dvigne kot en sam krik. Dvigne se s silno močjo iz dvonadstropne vile z bazenom, kjer živi bogata gospa, iz kolibe, kjer na gnili slami leži deveteročlanska družina, dvigne se iz kamnov, iz drevesnih korenin, iz vulkanov, iz vod, z dna morij, iz središča zemlje.

O Bog!

Kam naj usmerim ta silni krik? Rijem po zemlji, prodiram v vesolje, še nisem prišel do tebe. Kje si?

O Bog, oče moj, oče naš, k tebi molim.

Ustnice se mi premikajo, besed ni iz njih.

Česa potrebuješ, človek?

Vse imam in ničesar. Gospod, daj mi danes moj vsakdanji kruh, da se bo duša nasitila.

Daj mi cilj, za katerega bom živel, daj mi pot, po kateri naj hodim.

Razbij steklo na mojih očeh, da bom videl zeleno travo ob cesti, ko se bom vozil mimo z avtobusom.

Razbij steklo na mojih ušesih, da bom skozi šum mestnega prometa slišal govorico vetra.

Zdrobi steklo v mojih nosnicah, da bom čutil vonj pomladi.

Razbij steklo na očeh mojega srca, razbij steklo na mojih možganih, zdrobi na meni vse steklo, da se bom znal dajati in da bom znal sprejemati. Gospod, zaneti v meni ogenj, da bom vzplamtel, kajti le goreča bakla lahko vžge tudi druge bakle. Daj ognja, Gospod, da bomo rešili energetsko krizo duše; daj tistega ognja, ki se bo spremenil v gorivo, ki nas bo poganjalo, da bomo hodili naprej, da se ne bomo prestrašili ovir.

Gospod, moram se zavedati, da moram hoditi, ne da bi mislil na cilj. Hoditi proti vrhu hriba. Ni važno, ali ga bom osvojil ali ne, ali če se mi bo na vrhu odprl pogled na druge vrhove, ki jih nisem videl prej, važno je, da hodim.

Gospod, daj mi še moč, daj mi veliko moči, da bom drobil steklo na drugih ljudeh.

In Bog je dal človeku kladivo in človek je razbil steklo in se je urezal.

M R

Božična straža

Prišla je prva razglednica za božič.

Odprl sem, prebral in zaneslo me je nazaj, tja v Vojvodino, kjer sva tisto leto z Markom stražila za božič. Zaslišal sem Košavo med topoli in drobni sneg mi je bil v obraz ...

— Dvigni se, gremo! se smeji moji zaspanosti Markov obraz nad menoj.

Spali smo oblečeni, pač straža ne vem kakšnih važnih stavb; samo še suknja in že nas je hodilo šest v vrsti.

— Koliko je?

— 22 stopinj pod ničlo.

— Zebe.

— Ja ...

— Tišina!

— Hodi ...

— Kdo je to rekel?

... Tišina in nihče ni več govoril. Pod nogami je škripal sneg, v obraz so se zabadale igle; veter je vel z romunske strani.

Pogledal sem na uro: četrt ure še do polnoči. To bo torej moj božič. Prekleta vojska! In vsi generali, ki živijo sto let, ko mora Kosovel umreti pri dvajsetih!

— Ko gre obkrožnica mimo, se dobiva na vogalu — reče Marko in jaz zamenjam visokega fanta, ki preklinja, da smo zamudili pet minut.

Razumem Kanta, ki je rekel, da je ena izmed treh najlepših stvari zvezdnato nebo. Tista strahotna, globoka tišina in ciljnost v njem, mi je postala jasna v trenutku in smisel božiča tudi.

Žvižg. Odgovorim in Marko me že čaka; potuhneva se med drevesa, da naju tretja straža ne bi opazila.

— Boš? ponudim čutaro žganja.

Oči se mu zasvetijo, ko mi da nazaj: — Domače, ne! —

— Ja, naše.

— Nocoj je božič, Marko, čas polnočnice!

Ni odvrnil, vedel sem, da ve, ampak molči, ker noče bezati po rani. To, da moraš molčati, to, da te zafrkavajo, je rana. Midva sva jo imela.

— Ne razumem človekove zlorabe svobode, ne razumem, kakaj vse to?

— Tudi jaz ne, Marko.

Košava je pihala močno. Slonel je oprt na puško, ko je rekel: — Reich pravi temu: »Nekaj brutalnega je v človekovem bistvu.« Obmolknil je.

— Marko, v svetem pismu piše, da je to izvirni greh.

Spet dolga tišina, ki je prinesla obema domače pred oči.

— In tudi Kristus, ki se je rodil danes, bo križan.

Nato sva pila žganje in se prestopala — še uro in pol, pa so noge že zmrzle. Prekleti generali, ki sedaj spiijo!

Oba sva razumela Tolstoja, Dostojevskega, vse Ruse, ki sva jih brala; noč je bila svetla in bila sva v neskončni ravnini, ki tako dobro govori o vseh končnih stvareh, da moraš molčati. Tišina najbolj kriči, če jo znaš poslušati in zvezde so bolj svetle ...

Nenadoma je prišel še tretji, molče je pristopil; razumeli smo se brez besed. Ko je odpil iz čutarice, je potegnil iz žepa tranzistor.

— Vidva znata tuje jezike, govoril bo papež.

Prevajanje ni bilo potrebno.

Po končani maši, smo si voščili vse dobro in odšli na svoja stražarska mesta. Tisti večer mi je bila puška strašno breme.

Ko sem tako zrl v ravnino pred seboj, ki se je stapljala z zvezdnatim nebom, sem vedel, da je človek svoboden in obenem zelo omejen, da postane vsaka zloraba svobode velik greh. Sveti so trenutki, ko se zaveš svoje majhnosti in ujetosti in zahrepeniš po Neskončnem.

Vsi ljudje so mi bili blizu, tako blizu, da sem vedel, da jim pripadam. In v hipu, ko sem se tega zavedel, sem bil pripravljen odpustiti vsem, tudi »prekletim generalom«. Bil je božič.

— Hej, stari, gremo, gremo!

Prišla je zamenjava straže. Čakala me je toplota postelje v stražarnici in štiri ure mirnega sna.

MATIJA POTOKAR

Mir s teboj

S Strahom pod roko stopam v zimski večer. Nevidna Burja, Ledena Luna, Tihi Mraz mi izrekajo dobrodošlico.

»Mir s teboj!«

Spokojen je ta svet. Sem se zatekam v iskanju izgubljenega obličja, ko drugje zaman sestavljam mozaike izmaličenih podob.

Ljubim to samoto, kjer ne zvenijo človeške besede, hinavske in nedoumljive, kjer sem sama v družbi teh tovarišev, ki me ne preganjajo in ne pustijo drugim, da bi me že stokrat prebičano mučili s svojimi zahtevami.

Burja razmotava štrečno svojih čustev. Nobe ne niti ne raztrže, ko jo s svojimi žilavimi rokami razpne in ji vdihne dar življenja.

Drug za drugim pristopajo k meni Ljubezen, Souvražstvo, Naveličanost, Jeza, Trpljenje, Vesele, Žalost.

Kako — drugačni so, ko se z njimi lahko pogovorim — jim odkrivam zagrnjene obraze.

Sedaj jih šele spoznam: stari, nagubani obraz trpljenja, temno zaraščeno obličje Souvražstva, zvonki smeh Veselja, večno nova in ista Sreča z žarečimi očmi, do vsega nedovzetna Naveličanost.

Vsak posebej stopi naprej na poziv srca in me ogovori in samo meni doumljivem jeziku. Sredi goljav dneva jih nisem razumela. Njihove be-

sede je zmlelo Nezaupanje, Strah jim ni pustil do mene.

Sedaj je vse jasno.

Pomeni se ne prepletajo, drug za drugim se nizajo na ogrlicah, ki jih burja pripravlja zame, da jih odnesem s sabo. Pisana množica senc, ki mi je kradoma vedno za petami, je slednjič dobila jasne obrise.

Vzpostavila sem red.

Ko se zadnja poslovijo, se uresničijo Lunine besede. Mir se mi približa, tiho me potreplja po ramenu. Rada bi ga imela vedno pri sebi. Rada bi ostala tu v večnost.

Nevidne klepsidre neumorno naprej in naprej sipljejo pesek časa. Ne morem jih ustaviti, niti utišati umiranja trenutkov.

In že se Mir, plahi tovariš, poslavlja od mene.

Moram se vrniti v svet, v družbo. S polnimi pljuči moram zadihati osovraženo atmosfero hlinjenja in iskanja vrednot, ki jih ni. Tihi mraz ne more več zadrževati mojega tovariša Strahu. Spet se mi pridruži in tavanju čez poljane. Moram med ljudi. Tako je določeno.

In s Strahom pod roko spet stopam v zimski večer. Nevidna Burja, Ledena Luna in Tihi Mraz mi izrekajo dobrodošlico:

»Mir s teboj!«

MAJDA KOŠUTA

Petinsedemdeset let prve slovenske gimnazije

Letos septembra je poteklo 75 let, odkar je ustanovil ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič v Zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvo čisto slovensko gimnazijo. Ta dogodek je ljubljanska nadškofija slovesno proslavila: 14. novembra je bila ob 16. uri v stolnici slovesna maša, pri kateri so somaešvali trije škofje, vsi nekdanji gojenci te gimnazije, potem je bila na Teološki fakulteti akademija, na kateri so peli in recitirali pesmi bivših gojencev, slavnostni govor pa je imel Stane Gabrovec, prav tako bivši gojenec.

Škof Jeglič (Begunje na Gorenjskem 1850 - Stična 1937) je postal ljubljanski škof leta 1898, ko se je po 16 letih vrnil kot kanonik iz Sarajeva, kjer je bil duša katoliškega prenovitvenega gibanja. Tudi v Ljubljani se je takoj lotil prenovitve verskega življenja, oživil je škofijske sinode, misijone po župnijah, bil duša štirih katoliških shodov, veliko pisal in učil, istočasno pa je bil zaveden Slovenec in v prvih vrstah, kadar se je bilo treba postaviti za narodne koristi. Prvi je tudi podpisal znano Majniško deklaracijo. Njegovo največje delo pa je Zavod sv. Stanislava s prvo čisto slovensko gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano ali na kratko »škofovi zavodi«.

Na čisto slovensko gimnazijo je mislil že v dijaških letih, ko je moral v Ljubljani obiskovati nemško gimnazijo. Z leti je misel nanjo v njem dozorevala in prvič jo je javno omenil, ko je 20. maja 1898 kot škof odgovoril z okna svoje palače na pozdrav meščanov: »Posvetiti hočem narodni stvari, mili slovenski domovini, vse svoje moči. Živel slovenski narod, živela slovenska domovina, živela slovenska Ljubljana! Živel tudi za naš mili narod tolikanj potrební zavod, za katerega se posebno v poslednjem času tako vneto potegujete! Živelo slovensko vseučilišče!«

Jegličeva zamisel

Neposredni povod za akcijo mu je dalo zborovanje slovenskih visokošolcev od 19. do 21. avgusta 1898, ki so ustanovili akad. društvo Savo in določili, da bo delovala na svobodomiselni podlagi. Jeglič je tedaj izjavil, da je treba poskrbeti, da se ne bo vsa slovenska dijaška in visokošolska mladina okužila z avstrijskim svobodomiselstvom. Že deset dni po tem dogodku je pisal duhovščini okrožnico, da hoče zgraditi dva zavoda, enega za bodoče duhovnike, drugega za svetne izobražence. Temu načrtu so ugovarjali duhovniki in svetni izobraženci, ker se jim je zdel prevelik in ob splošni revščini slovenskega naroda neuresničljiv. Bili pa so še drugi pomisleki: bo mogla nova slovenska gimnazija tekmovati z državnimi nemškimi; bodo znali slovenski maturantje dovolj nemščine, da

bodo mogli na nemške univerze; kje bo dobil škof slovenske profesorje in učne knjige, ki so bile samo nemške?

Toda škof ni odnehal, le namesto dveh zavodov bo sezidal samo enega. Poromal je v Lurd in se priporočil Materi božji, in v Rim, kjer si je izprosil blagoslov papeža Leona XIII. Namero je razložil še cesarju Francu Jožefu I. in ta jo je odobril. Večje težave je imel v Ljubljani, kjer mu je deželni predsednik Hein prepovedal zbirati prispevek za zavod, da je moral na Dunaj po dovoljenje. Odločen boj so mu napovedali liberalci in ga napadali v Slovenskem narodu, dr. Ivan Tavčar pa je prirejal zborovanja proti njemu. Končno so mu preperečili, da bi sezidal zavod v Ljubljani na župnijskih njivah pri Sv. Petru.

Razne občine so ponujale Jegliču prostor in podporo, če postavi zavod pri njih, odločil pa se je za župnijsko zemljo v Št. Vidu nad Ljubljano. Načrte je napravil sarajevski arhitekt Josip pl. Vancaš, ki je zgradil pozneje v Ljubljani Mestno hranilnico, Ljudsko posojilnico in hotel Union. Dne 20. maja 1901 so blagoslovili stavbišče in 1905 sta bili dve tretjini zavoda dograjeni, levo krilo pa so postavili v letih 1909-10. Stavba je dolga 142 m, široka 92 m, visoka dve nastropji, le čelna stran ima tri. Zazidanega prostora je 3000 m², ima 294 sob in raznih prostorov, med njimi tri kapele, od katerih je glavna dolga 24 m, široka 18 m, visoka 12 m. Pod njo je enako velika gledališka dvorana. Dijaška igrišča merijo 1 ha in prav toliko vrt za sadje in zelenjavo. Prostora je bilo za 370 gojencev. Zgradba je stala tri milijone kron.

Odločil se je, da bodo vsi profesorji duhovniki, da se bodo laže posvetili šoli. Zato je takoj v začetku pozval duhovnike, naj se javijo tisti, ki jih veseli poklic in nadaljnji študij. Izbral jih je sam in jih poslal na Dunaj (18), v Gradec (3) in drugam in jih sam vzdrževal. Učne knjige so mu pisali njegovi profesorji, obrnil pa se je tudi na Slovensko profesorsko društvo v Ljubljani, naj mu pomaga pri pisanju knjig. Šlo je za ogromno delo — preiskrbeti za vse razrede vse slovenske učne knjige. Med njimi so bila ogromna dela, pomislimo samo na grški in latinski slovar, a vse te knjige so tedaj napisali in škof Jeglič jih je z velikimi žrtvami založil.

ZAČETEK POUKA

Pouk se je pričel sept. 1905 s prvim razredom, ki je štel 69 učencev in 27 učencev pripravnice. Ovire so bile tako hude in malenkostne, da se je smel zavod uradno imenovati: Kn. šk. privatni učni zavod za gimnazijske predmete. Šele ko je deželni šolski nadzornik Franc Hubad dva meseca natančno pregledoval zavod in napisal ugod-

Govornik na proslavi 75-letnice prve slovenske gimnazije
dr. Stane Gabrovec

no poročilo, je ministrstvo 14. jan. 1906 dovolilo, da se sme imenovati gimnazija. Potem se je moral škof boriti za priznanje pravice javnosti, da ni bilo treba delati končnih izpitov na državni gimnaziji. Najprej je dobil pravico javnosti za prvi razred, za vsak naslednji razred pa se je moral posebej boriti.

V dneh od 9. do 12. junija in od 5. do 9. julija 1913 je bila prva slovenska matura, ki je bila po velikih ovirah tudi državno priznana. Končno je v začetku 1914 gimnazija dobila pravico javnosti za stalno.

Komaj pa je škof pripeljal svojo gimnazijo do mature, je izbruhnila prva svetovna vojna. Zavod so spremenili v vojaško bolnišnico in škof je s težavo dosegel, da so mu pustili nekaj sob za gojence, v šolo pa so hodili deloma v osnovno šolo v vas.

Po vojni sta zavod in gimnazija nadaljevala z delom do druge svetovne vojne, ko so prišli Nemci in zahtevali, da so profesorji in gojenci v eni uri izpraznili zavod. Nemci so zaplenili vse premoženje, bogate knjižnice, o-premo idr. Gojenci in gimnazija so se preselili v nedovršeno Baragovo semenišče v Ljubljani in nadaljevali z delom do konca vojne, ko je nova oblast razpustila oba. Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano so po vojni najprej spremenili v zapor, zdaj je v njem vojašnica.

V Zavodu sv. Stanislava je študiralo od 1905 do 1945 vsega 3.136 gojencev. To so bili večinoma kmečki fantje iz vseh slovenskih dežel in bi ne bili mogli študirati brez škofovega zavoda, ki jih je sprejel za malenkostno odškodnino. Večina njihovih staršev bi ne bila zmogla najemnine za hrano in stanovanje na državni gimnaziji. Že to je velik pomen škofovih zavodov.

Matur je bilo 32 in zrelih maturantov 742; izmed teh je živih še 322. Izbrali pa so si naslednje poklice: duhovnikov 274, med njimi štirje škofje, pravnikov 90, uradnikov 85, raznih profesorjev 59, zdravnikov 38, inženirjev 42, vojakov 17, ostali so šli v druge poklice.

UGLEDNI PROFESORJI ZNANSTVENIKI

Skoraj vsi profesorji, ki so poučevali v zavodu, so bili kulturno delavni. V prvih letih so pisali šolske knjige. Dr. Anton Breznik je sestavil **Slovensko slovnico**, ki je v štirih izdajah vladala v slovenskih srednjih šolah med obema vojnama; sodeloval je tudi pri **Slovenskem pravopisu**. Fran Jere je prevajal **Sv. pismo** in z Belcem napisal **Latinsko vadnico in slovnico** za I. razred nižjih šol. To knjigo je 1948 ponatisnila ZVU v Trstu za tukajšnje šole. Franc Omerza je prevajal grške tragedije in so jih uprizarjali dijaki v zavodski dvorani; prevajal je tudi posamezne speve Iliade. Kateheta Fr. Jalič in Ivan Vrečar sta pisala molitvenike in Liturgike. Jakob Šolar je pisal literarne razprave in v njegovem stanovanju v Št. Vidu so sestavili znamenite predvojne **Čitanke** za nižjo gimnazijo in **Slovensko slov-**

Slovenski škofje, rektor ljubljanske univerze, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti in predstavniki oblasti na proslavi 75-letnice prve slovenske gimnazije

Pročelje zavoda sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano

nico. Urejal je tudi **Cvetje** iz domačih in tujih logov Mohorjeve družbe, ki je bilo pomožno šolsko in domače čtivo. Ivan Knific je priobčeval v Domu in svetu tehtne potopise, Fran Pengov je izdal **Podobe iz narave**, Anton Ratajec je prevedel Vernovega **Carskega sla** za Mohorjevo družbo, Maks Miklavčič je pisal zgodovinske razprave, Matija Tomc je bil pomemben skladatelj, Vojteh Hybašek skladatelj in vodja zavodskega orkestra, Gašper Porenta je bil priznan slikar.

POMEN GIMNAZIJE ZA SLOVENSKI NAROD

S knjigami, ki so jih napisali zavodski profesorji in drugi, a jih je založil škof Jeglič, je bilo po prvi svetovni vojni mogoče spremeniti vse šole v slovenske. Če bi že ne bilo slovenskih šolskih knjig, bi tega ne bilo mogoče storiti. Ko so se 15. dec. 1918 slovenski profesorji prvič zbrali v svobodni državi Srbov, Hrvatov in Slovencev, je to javno izjavil tedanji predsednik dr. Jakob Žmavc: »Danes, ko je tako rekoč čez noč prišla potreba slovenskih učnih knjig za vse predmete gimnazij in realk, vemo šele prav ceniti zasluge, ki si jih je pridobil škof Jeglič z ustanovitvijo svoje gimnazije v Št. Vidu: ravno s tem je odločilno pomagal, da imamo sedaj vse slovenske srednješolske učne knjige. Danes šele smemo odkritosrčno povedati, da nam brez njegovega tihega in odločnega nastopa pri ministrstvu l. 1909 ne bi bilo mogoče za vse razrede preskrbeti slovenske učne knjige, ker bi bilo ministrstvo rokopise zavračalo, češ da ni potrebe, ker ni slovenskih zavodov.«

Prav tako so Jegličeve šolske knjige pomagale pri ustanovitvi ljubljanske univerze. Po pravici je 1935 zapisala Delavska pravica: »Trubar, Dalmatin, Vodnik in Prešeren so ustvarili slovenski pismeni jezik, rešil ga je Jeglič.«

Zavodski profesorji so ustanovili že leta 1906 slovensko **Izvestje**, leta 1908 pa dijaški list **Mentor**, ki je izhajal do zadnje vojne in bil najboljšo dijaško glasilo. Dijaki pa so v zavodu ves čas pisali rokopisne **Domače vaje**, v katerih so se vadili mladi talenti in pripravljali na javni nastop. Tako so postali znani pesniki: Anton Vodnik, Tine Debeljak, Jože Udovič, Ivan Hribovšek, Joža Vovk, pisatelji Jan Plestenjak, Ivan Dornik in drugi. Glasbeniki: Alojzij Mav, Anton Dolinar, Vilko Ukmar. Mnogi so postali cerkveni pisatelji, zgodovinarji raznih smeri, pravniki, zdravniki, slikarji, uveljavili so se kot arhitekti (npr. Simon Kregar v ZDA), teologi itd. Vsi ti so delali škofu Jegliču veselje in mu bili v dokaz, da njegov trud ni bil zaman. Ob svoji 80-letnici je izjavil med drugim: »Če grem po deželi, mi je v veliko veselje: dobrega zdravnika najdem in zvem: v zavodu je bil; dobrega duhovnika najdem in zvem: v zavodu je bil; naletim na javnega delavca in sem vesel, ko zvem, da je bil tudi v zavodu.«

Jegličev zavod je imel tudi velike zasluge za Primorsko. Ob vstopu Italije v prvo svetovno vojno je leta 1915 pribežalo 70 goriških dijakov v zavod. Jeglič jih je sprejel, čeprav je bil na tesnem s prostori, ker je bila v zavodu vojaška bolnišnica, in čeprav mu je primanjkovalo hrane. Sprejel jih je in izšolal in 20 izmed njih je postalo duhovnikov. Vrnili so se na Primorsko pod Italijo in pod fašizmom ohranjali slovensko besedo, kulturo in vero. Enako podjetni so bili tudi svetni izobraženci, npr. prof. in publicist Rado Bednarik.

Tudi po vojni so študirali v škofovih zavodih posamezni primorski dijaki, kolikor so jim dopuščale politične razmere.

MILENA MERLAK

Ti si prišel

*Tu ležiš, med nami, v jaslicah,
rojen kot naše novo upanje,
kot naše odrešenje in življenje;
veliko je v Tebe naše zaupanje,
veliko je naše veselje na ta dan.
Naj poje, naj slavi Te kristjan!*

*Ti si prišel, da poveš vsem ljudem,
da nas ima Tvoj oče v nebesih rad,
da naš stvarnik ni gluhi in nem,
da razodeneš skrivnost božje ljubezni.*

*Sedaj ležiš tu, v jaslicah, med nami
na Tvoj rojstni, na naš božični dan.
Naj pojejo, naj veseli se zemljani!*

Koliko je življenja na naših šolah

Mladika vsako leto prinaša številčno statistiko o moči naših šol na Goriškem in Tržaškem. To smo dolžni tudi letos, vsaj v zadnji številki.

Številčno smo sicer približno na isti višini kot v zadnjih letih, le v vrsticah beležimo rahlo kričuljo. Posledica upada je še vedno šibkost nekaterih bledokrvnih družin, padec rojstev, razporka, kontracepcija ...

Z zadovoljstvom ugotavljamo, da smo letos dobili v Trstu šolo za geometre in v Gorici trgovski tehnični zavod za zunanjo trgovino. Strokovna šola za industrijo v Trstu pa je dobila v letošnjem letu IV. razred. V prihodnjem letu upamo na V. razred.

Številčno stanje vpisov:

NA GORIŠKEM:

Vrtci	285 otrok
Osnovne šole	585 otrok
Srednja šola »I. Trinko«	361 učencev
Klasični licej »P. Trubar«	46 učencev
Učiteljsišče »S. Gregorčič«	57 učencev
Šola za vrtnarice	15 učencev
Strokovna šola »I. Cankar«	89 učencev
Trgovski tehnični zavod za zun. trg.	17 učencev

NA TRŽAŠKEM:

Vrtci	669 otrok
Osnovne šole	1389 otrok
Srednje šole	833 učencev
Znanstveni licej »F. Prešeren«	202 učencev
Klasični licej »F. Prešeren«	44 učencev
Učiteljsišče »A. M. Slomšek«	73 učencev
Šola za vrtnarice	39 učencev
Dodatni V. razred učiteljsišča	12 učencev
Trgovski tehnični zavod »Ž. Zois«	270 učencev
Oddelek za geometre	24 učencev
Strokovna šola	139 učencev

Kot smo lahko zadovoljni s temi številkami, pa ne moremo mimo dejstva, da ne dovolijo vstopa slovenščini v šole v Beneški Sloveniji. Izboljšalo pa se je stanje v Ukvah, kjer so slovenščini odprta vrata v popoldanskih urah.

Pred zaključkom te številke pa smo tudi izvedeli za končno ponovno odprtje osnovne šole v Ronkah za kar gre zasluga goriškemu sindikatu, stranki Slovenske skupnosti in odbornici Mariji Ferletič.

Hrepenenje japonske jeseni

*Ko se z našo jesenjo srečam ob morju,
zadnje breskve grizljaj ji barva ustnice,
grozdja zadnjih jagod sok ji greje lice,
in pesmi ptic selivk ji kimono krasé,*

a jesen je tiha.

*Še so ladje oblakov vezane k svodu.
»Sel bom zate iskat ljubezni sled, Jesen!«
Vem za pot: zveneč leži v Besede citrah.
In vse še enkrat veter ji reče svilen,*

a jesen je tiha.

*Sončni žarek ji boža krem ogrinjalo.
Pena s peno se druží v sinji ples uteh.
Fudži tke ji belo avbico neveste,
na pol skriva, v meglícah nadzemeljskih streh,*

a jesen trepeče.

*Z brega sivih zenic vprašuje daljavo.
Ne po svojem Zmladletku; a po čem, ne ve ...
Z lokom bora pesem položim na strune
o Njem, ki se rodil je za naše srce —
a jesen ne čuje.*

Ubald Vrabec - 75-letnik

Tržaški skladatelj prof. Ubald Vrabec je decembra letos slavil 75. rojstni dan. Obletnico so proslavili na letošnji reviji ZCPZ, katere se je udeležil tudi tržaški škof Bellomi (zgoraj). Na tretjem kongresu Slovenske skupnosti pa so prof. Vrabcu izročili odličje za njegovo javno delovanje v prid slovenske narodne skupnosti v Italiji (spodaj)

Najvidnejši zborovski skladatelj in pevodja v zamejstvu prof. Ubald Vrabec praznuje 11. decembra letos 75. rojstni dan. Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem ga je poča-

stila tako, da mu je na letošnji tradicionalni reviji zborov podelila spominsko plaketo, poleg tega pa je enajst nastopajočih zborov uvrstilo v svoj program po eno Vrabčevo skladbo.

KAMNARSKA RAZSTAVA

Prosvetno društvo Igo Gruden iz Nabrežine je v drugi polovici novembra pripravilo kamnarsko razstavo, ki je vzbudila v javnosti precejšnje zanimanje. Nabrežinski kamen je namreč že iz starih časov znan in cenjen po širokem svetu. Prav bi bilo, ko bi ob tej pobudi začeli misliti na stalno zbirko, ki bi morda lahko imela sedež v obnovljeni kraški hiši v Velikem Repnu. Tam bi lahko razstavili predmete, orodje in fotografske posnetke najznačilnejših kamnarskih obrtnih in umetniških izdelkov. Tudi to namreč spada v zgodovino našega Krasa in Kraševcev.

10-LETNICA BARAGOVEGA DOMA

V Ricmanjih je bila v nedeljo, 23. novembra, zelo skrbno pripravljena proslava 10-letnice Baragovega doma. Ob tej priložnosti so v domu odkrili kip škofa Friderika Barage, ki ga je izdelal akademski kipar France Gorše. Slovesnosti sta se udeležila in pri njej tudi aktivno sodelovala ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar ter avtor pravkar izšle knjige o Baragu pisatelj Alojz Rebula.

† JOŽE GREGOR CM

V ZDA je 15. novembra nenadno umrl duhovnik lazarist Jože Gregor. Rodil se je leta 1910 v Trbovljah pri Slovenjem Gradcu. Med vojno je bil nekaj časa kaplan pri Novem sv. Antonu v Trstu, nato pa v Rojanu, od koder je leta 1948 odpotoval v ZDA med slovenske izseljence.

SLOVENSKE REVIE

Sredi novembra so svetovne agencije poročale o zaskrbljenosti jugoslovanskih oblasti zaradi želje nekaterih kulturnikov, da bi začeli izdajati nove revije. V tej zvezi so poročale tudi o nastopu Staneta Dolanca, ki je javno polemiziral s francoskim dnevnikom »Le Monde«. »Le Monde« je spregledal — je izjavil Dolanc — »da mala Slovenija tiska več revij in periodičnih listov kot vsa Francija«.

Pisatelj Alojz Rebula podpisuje svojo zadnjo knjigo na večeru DSI

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Društvo slovenskih izobražencev v Trstu je v novembru pripravilo tri ponedeljkove večere. Dne 10. novembra je prof. Jože Pirjevec predaval na temo »Bazovica 1930«. Naslednji ponedeljek, 17. novembra, je prof. Martin Jevnikar obširno govoril o škofovih zavodih v Šentvidu ob 75-letnici prve popolne slovenske gimnazije, o čemer piše tudi na drugem mestu v tej številki. Dne 24. novembra je Ivo Jevnikar prikazal zanimivosti in vtise iz Amerike v besedi in sliki. Prvi ponedeljek v decembru pa je DSI posvetilo izidu nove knjige Alojza Rebule pri Mohorjevi družbi v Celju. Knjigo »Duh velikih jezer« — Baragov življenjepis je predstavil prof. Martin Jevnikar. Avtor pa je na koncu odgovarjal na vprašanja in knjigo podpisoval.

PAVLE MERKU': SLOVENSKI PRIIMKI NA ZAHODNI MEJI

Mladika 1980 je v prilogi objavila dobro tretjino prvega slovenskega primkovnega besednjaka, ki izčrpa širše strnjeno ozemlje in sicer province Gorica, Viden in Pordenun: doslej je bilo objavljenih nad 600 gesel in 400 odnosnic. Celoten besednjak bo obsegal približno 1500 priimkov, izhajal bo torej še v Mladiki 1981 in delno še v Mladiki 1982. Kdor bo zbral vse priloge in jih dal vezat, bo imel v svoji knjižnici edinstveno študijo in s tem gradivo za nove zgodovinske in jezikovne raziskave.

SLAVKO AVSENIK VIP

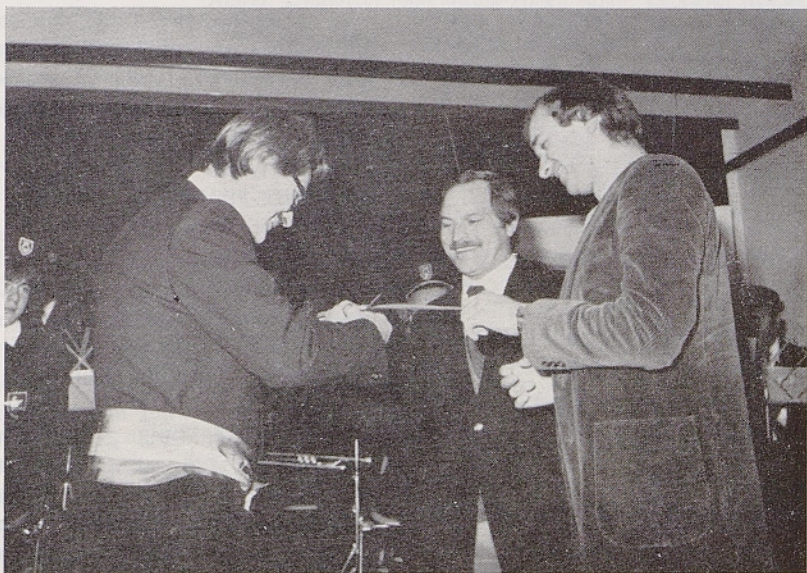
Slavko Avsenik je bil sprejet v seznam 6 tisoč »zelo pomembnih oseb« z vsega sveta. Njegovo ime je vključeno v najnovejšo izdajo ameriške VIP Enciklopedije WHO IS WHO iz Delawara. O tem je poročala tudi clevelandska »Ameriška domovina«. Avsenikov ansambel obstaja že dobrega četrta stoletja in je prejel celo vrsto zlatih in platinastih plošč za delo, ki mu v njegovi specifični glasbeni zvrsti še ni bilo primere na svetu.

IZŠEL JE NOVI ZALIV (1980, 3-4)

V novem zvezku te vitalne in kvalitetne slovenske revije, ki je pravkar izšel, bo bralec našel kup zanimivega gradiva. Naj opozorimo samo na nekatere zanimive sestavke. V prvi vrsti sta vredni branja dva pismi nedavno umrlega dr. Lina Legiša pisatelju Pahorju iz petdesetih let (zadeta sodba o Josipu Vidmarju!). Nič manj dražljivi ne bodo spomini prav tako nedavno umrlega zdravnika dr. Milana Starca. Politično zainteresirani bralec pa bo hlastno segel po steno-grafskem zapisu pogovora, ki ga je imel Boris Krajgher s tukajšnjimi predstavniki pred prihodom Italije v Trst in kjer Slovencem kaže rešitev v priključitvi stranki Cucchija in Maganija. Tudi ta številka vsebuje daljši odlomek iz dnevnika urednika pisatelja Pahorja.

25 LET DRUŠTVA »I. TRINKO«

Sredi novembra je društvo Ivan Trinko v Čedadu proslavilo 25-letnico svojega obstoja z okroglo mizo, pri kateri so nastopili kot govorniki Izidor Predan, Viljem Černo, Marino Qualizza in Pasquale Gujon.

Dolinski župan Švab izroča ključke srenjske hiše v Mačkoljah predstavnikoma obeh domačih društev

SRENJSKA HIŠA V MAČKOLJAH

V nedeljo, 9. novembra, so izročili v uporabo obnovljeno srenjsko hišo v Mačkoljah. Zjutraj je bila kratka slovesnost, na kateri je župan Švab iz-

ročil ključke obnovljenega doma predsednikoma obeh vaških društev, popoldne pa je bila v istih prostorih prva kulturna prireditev, pri kateri so sodelovale domače kulturne skupine.

70-LETNICA JAMBORA

Notranje glasilo tržaških skavtov in skavtinj Jambor stopa letos v deseto leto svojega izhajanja. V teh desetih letih je gotovo tudi Jambor veliko pripomogel k delovanju skavtov in skavtinj na Tržaškem. Skavtski tisk v Trstu pa se ni začel z njim. Že prej so skavti in skavtinje izdajali priložnostni listič in tudi glasila posameznih vodov ali čet. Tako je npr. v Rojanu izhajal list Skavt. Izšlo pa je tudi nekaj posameznih števil skavtskih listov, kot npr. leta 1966 edina številka lista Ob tabornem ognju, ki je izšla za božič. Jambor je torej imel nekaj predhodnikov. Zasluga nekaterih požrtvovalnih roverjev in popotnic pa je, da so začeli skavti in skavtinje, pred desetimi leti, redno izdajati svoje glasilo Jambor.

Z njim je skavtska družina pridobila ne samo vestnik, v katerem so poročila raznih delovanj in dogodkov, ampak tudi pripomoček pri vodenju skupin, revijo, pri kateri lahko vsi člani sodelujejo s svojimi prispevki ali se oglašajo s pismi, predlogi itd. Jambor je v teh letih, kot je pisalo na zadnji platnici sedmega letnika, res postal »nit, ki nas združuje«. Skavti in tisti, ki ga poznajo, pa ne najdejo v njem samo strokovnih, skavtskih člankov in duhovnih misli. V skavtskem glasilu je tudi veliko zgodovinskih, literarnih in družbeno-problemskih zapiskov, recenzij zanimivih knjig, humorističnih strani, intervjujev ter splošno zanimivih člankov,

njen samo njej, njeni problematiki in njenim prispevkom. Vsi vemo za težave Literarnih vaj, za propadli poskus LSD (List slovenskih dijakov) in za splošne težave, s katerimi se mora soočati današnji periodični tisk v zamejstvu. Prav zato ima desetletnica skavtskega glasila, ki je do danes dobro prebrodilo vse težave in redno izhaja v ciklostilni tehniki, še poseben pomen, saj dokazuje, da je naša skavtska organizacija živa in dejavna. Tudi Jambor namreč ne bi mogel obstajati, če ne bi uredništvo imelo za seboj cele skavtske organizacije, ki veliko da na svoje glasilo.

Jambor je to svojo obletnico praznoval tako, da je poskrbel za tiskane platnice in za lep jubilejni lepak, ki ponazarja v slovenskih barvah obletnico glasila organizacije, ki je razdeljena na tri veje: volčiče in veverice, izvidnike in vodnice ter roverje in popotnice. Organizacija raste torej iz krepkega debla in Jamboru se ni treba bati za prihodnje desetletje.

V. J.

† P. CIRIL BLAŽIČ

Sredi novembra so v Vipavskem Križu pokopali patra Cirila Blažiča, dolgoletnega spovednika v kapucinskem samostanu v Gorici. Doma je bil iz Bodrešč pri Kanalu, kjer se je rodil leta 1912.

Dr. IGOR FRANKO — 80-LETNIK

V Gorici je pred kratki praznoval osemdesetletnico rojstva znani goriški zobozdravnik dr. Igor Franko. Slavljenec pozorno spremlja kulturno in javno življenje ter je bil večkrat kandidat na listi Slovenske skupnosti.

Branko Božič: ORIS ZGODOVINE SLOVENCEV Drž. zal. Slovenije 80

Zelo potreben oris naše zgodovine, zlasti ker starejših del Kosa in Mala ni več na trgu, Grafenauer pa ne more končati svoje obširno zasnovane zgodovine. Pri Božiču pa moti razdelitev. Vsa slovenska zgodovina do leta 1848 je obdelana na 83 straneh. Od tega leta dalje pa je vsa snov na 107 straneh (od str. 84 do 191); od tega je obdobju po letu 1941 posvečenih 45 strani (od str. 146 do 191). Pa še brez kazala je knjiga.

Mariborski škof dr. Franc Kramberger je bil posvečen v nedeljo, 21.12.1980

III. KONGRES SLOVENSKE SKUPNOSTI

Dne 15. in 16. novembra se je v goriškem avditoriju odvijal 3. kongres Slovenske skupnosti, politične stranke Slovencev v Italiji. Zbor je potrdil dosedanje delo in politično linijo stranke, ki jo je v daljšem tajniškem poročilu prikazal deželni svetovalec dr. Drago Štoka, ki je bil ponovno izvoljen za deželnega političnega tajnika. Tudi za predsednika stranke je bil potrjen dosednji predsednik dr. Andrej Bratuž. Drugi dan kongresa so na Plešivem na posebni prireditvi podelili odličja zaslužnim predstavnikom našega javnega življenja.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Člani Slovenskega kulturnega kluba so v soboto, 22. novembra, pregledali obračun dela v pretekli sezoni. Imeli so namreč občni zbor, na katerem so tudi živahno razpravljali o bodočem delu organizacije. Na koncu so izvolili nov odbor, v katerem so Silvia Callin - predsednica, Elizabeta De Luisa - tajnica, ostali odborniki pa so Helena Jovanovič, Rikardo Callin, Tibor Gordan, Katja Kuk, Neva Obersnel, Rozana Paoli, Danijela Štoka in Leo Žetko. Revizor bo Marjan Brecelj. Redni večeri so bili vsako soboto med 19. in 21. uro. V soboto, 6. decembra, pa je klubovce obiskal sv. Miklavž.

ŽUPNIJA SV. KRIŽ pri TRSTU priredi KONCERT BOŽIČNIH PESMI

na Štefanovo, 26. decembra, ob 16. uri, v župni cerkvi v Sv. Križu.

tako da je Jambor, tudi po mnenju raznih kritikov, vsekakor list, ki naj bi ga bralo čim večje število mladih, tudi takih, ki niso včlanjeni v skavtsko organizacijo.

Slovenska mladina danes namreč nima nobenega lista, ki bi bil name-

Božični prazniki na radiu Trst A

Tržaška radijska postaja je edina slovenska postaja, ki doslej nudi poslušalcem za večje cerkvene praznike primeren prazničen spored. Ti prazniki so božič, velika noč, vsi sveti, veliki šmaren in še kateri. Oddaje radia Trst A so sicer namenjene Slovencem v Italiji, toda ker sta tako radio Ljubljana kot radio Koper že petintrideset let gluha za prošnje kristjanov in jim ne odstopata niti minute časa v svojih sporedih niti ob največjih praznikih, zato ima radio Trst A ob takih dneh in še predvsem za božič in veliko noč veliko poslušalcev tudi v Sloveniji. Prav tako je znano, da sledi izredno veliko poslušalcev na tej in tudi na drugi strani meje nedeljski maši. Veliko je namreč Slovencev, raztresenih tudi po furlanski nižini tja do Pordenuna, in med njimi so mnogi, ki sledijo prav temu prenosu. To vemo, zato ker so se nam nekateri poslušalci javili.

Ni naloga naše revije, da bi bralce podrobno informirala o sporedih radia Trst A. To je naloga drugih. Vendar pa želimo izjemoma vsaj pred prazniki opozoriti na nekaj pomembnejših oddaj, ki izstopajo iz običajnega klišeja radijskih sporedov. Zabeležili jih bomo kar kronološko.

BOŽIČ

Sreda, 24. december

Na božični večer bo radio Trst A podaljšal svoje oddaje do enih po polnoči. Celotnemu večernemu sklopu so dali naslov **»Božično pričakovanje v glasbi in besedi«**. Ta spored se bo začel že ob 18. uri in bo med drugim obsegal božični koncert Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta (ob 20. uri) in dramatizirano delo Mirka Mahniča **»Večno žarenje«** (ob 21. uri). Vmes bodo še poročila, božična voščila in prizori, ki jih bodo pomagali ustvariti poslušalci sami. Večer bodo sklenili s prenosom **polnočnice** iz župne cerkve na Repentabru.

Četrtek, 25. december

Spored bo prazničen, zato se bodo začele oddaje ob 8. uri s poročili. Sledili bodo sporedi **Božič v svetu** (ob 8.20), sv. maša iz župne cerkve v Rojanu (ob 9. uri), folklorna oddaja Nika Kureta: **»Veselite se, ljudje«**, božična ljudska opravila in opasila (ob 10. uri), v rubriki Mladinski oder bo igrica Zore Saksida z naslovom **»Jaslice v gozdu«** (ob 11. uri); ob 12. uri bo izredna oddaja z naslovom **»Drugačni božiči«** s pričevanji tistih, ki so božič doživeli **»drugače«**, morda v internaciji, v ječi ali podobno. Popoldne bodo ponovili dramatizirano delo Mirka Mahniča **»Večno žarenje«** (ob 15.35) in koncert Zveze cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem (ob 17. uri). Poleg tega pa bodo tudi vse druge običajne popoldanske rubrike imele povsem prazničen značaj, saj so celotnemu popoldanskemu pasu od 15. do 19. ure dali skupen naslov **»Božično popoldne«**.

Petek, 26. december

Tudi ta dan je prazničen in oddaje se bodo začele ob 8. uri. Po poročilih bodo **Slovenske božične pesmi** (ob 8.20); ob 9. uri je na sporedu posnetek **»božičnice«** na slovenski šoli; ob 11. uri bo na vrsti igrica Lojzke Lombar **»Božični obisk pri bolni gospe«**; popoldne ob 16. uri bo **neposreden prenos tradicionalnega božičnega koncerta** iz župne cerkve v Sv. Križu, ob 17.30 pa igra Eduarda De Filippa **»Božič pri Cupiellovih«**.

NOVO LETO

Sreda, 31. december

Novo leto bo radio Trst A tudi letos pričakal skupaj s svojimi poslušalci. Oddajnikov namreč ne bodo zaprli kot običajno ob 19.30, ampak bo od te ure dalje do polnoči neprekinjen spored z naslovom **»Veselo v novo leto!«** z glasbo, šaljivimi prizori in razgovori. Vmes bo ob 20. uri posebna pesniška oddaja Marije Tomazin **»Oj koledo, leto lepo mlado«**.

Četrtek, 1. januar

Prazničen spored z začetkom ob 8. uri. Ob 9. uri prenos sv. maše iz župne cerkve v Rojanu. Ob 11. uri bo v rubriki Mladinski oder igrica Lučke Susič **»365-krat hvala«**. Ob 12. uri: **Ob novem letu** - pričakovanja, pozdravi in voščila. Ob 15. uri **Novoletno popoldne** v besedi in glasbi z naslednjimi podnaslovi: (15.30) Vinko Beličič: **»Sedmero silvestrskih večerov«**; (16.00) **»Oj koledo, leto lepo mlado«** - ponovitev; (17.00) **Goriška božičnica 1980**.

To so v glavnih obrisih sporedi naše radijske postaje za bližnje praznike. Seveda nismo omenili vsega. Marsikatera tudi redne oddaje bodo namreč uglasene bolj praznično, za kar bodo gotovo poskrbeli sestavljalci, uredniki in sodelavci.

MILENA MERLAK

Kaj naj želimo Novemu letu za novo leto?

Kaj naj želimo Novemu letu za novo leto?

*Naj mu želimo več ljubezni in miru,
več tišine, preprostosti in modrosti,
naj bodo vsi ljudje svobodni in prosti,
da homo v duhu Boga, ki je ustvaril svet,
ki ga edini lahko reši ali uniči,
preživeli to novo leto —
in še veliko naslednjih let.*

Pavle Merkù: Slovenska plemiška pisma

Pred kratkim je izšla pri Založništvu tržaškega tiska knjiga Pavleta Merkùja **Slovenska plemiška pisma**, knjiga, ki bo spremenila mnenje o srednjeveški slovenski pismenosti. V knjigi je namreč Merkù priobčil 31 pisem in listkov, ki sta si jih pisali grofici Maria Isabella Marenzi iz Trsta in njena mati Ester Maksimilijana Coraduzzi iz Koče vasi pri Cerknici. Pisma je tržaški zgodovinar Pietro Covre leta 1971 izročil očetu prof. Pavla Merkùja, Josipu Merkùju, znanemu raziskovalcu zgodovine tržaških Slovencev. Mati in hči sta si pisali v letih 1685 in 1700, vendar pa začetek in konec dopisovanja nista zapisana, ker vsa pisma nimajo datuma.

Tedaj je vladala v slovenski literaturi velika revščina: po Čandkovem **Katekizmu** iz leta 1615 je Janez Ludovik Schönleben izdal 1672 ponatis **Evangelijev in listov**, Matija Kastelec je v tem času obogatil nabožno slovstvo s tremi knjigami premišljevanj, Janez Svetokriški pa je izdal prvi dve knjigi **Svetega priročnika**. Zato so ta pisma važen prispevek k poznavanju tedanje slovenščine, istočasno pa zavračajo trditve dr. Kidriča in njegovih pristašev, češ da plemstvo na Slovenskem ni uporabljalo slovenščine.

Kdo sta bili pisateljici teh pisem? Mati Ester Maksimilijana pl. Prückenthal se je skoraj gotovo rodila na gradu Suhi - Neuhaus na Koroškem in se 1662 poročila z baronom Francem Henrikom Coraduzzijem. Po poroki sta vsaj občasno živela v Ljubljani, kjer se jima je rodila hči Maria Isabella, največ pa sta živela na gradu Koča vas, kjer se je morda rodila druga hči Terezija, bodoča klarisa sestra Maksimilijana. Maria Isabella se je 1685 poročila s tržaškim plemičem Lodovicom Antonijem Marenzijem ter se preselila v Trst v rodbinsko palačo, ki stoji še danes v Via dei Rettori. Ko sta si pisali ta pisma, je bila mati Ester že dvajset let vdova, hči Maria Isabella pa je imela vsaj prvega izmed osmih otrok.

Kaže, da je Esterini hčeri učil slovenščine cerkniški župnik Gregor Cervič, ki je bil zelo izobražen mož ter je daleč slovel zaradi svojega življenja in zdravljenja ljudi in živine. To bi kazalo, da je bila slovenščina tedaj toliko ugledna, da so jo govorili in pisali tudi plemiči.

O čem si pišeta mati in hči? Skoraj izključno o družinskih zadevah. Hčerina pisma so se ohranila samo tri, moralno pa jih je biti več, ker se mati zahvaljuje za pisma. V njih se opravičuje, da ne more k njej, zahvaljuje se ji za poslano živila, sama ji pošilja vina in grozdja, prosi jo pa tudi, naj ji napiše lažno zadolžnico, da ne bo treba možu plačati davkov.

Mati je skoraj ves čas bolna, zatekajo ji noge, da ne more niti v cerkev, od pasu navzdol je vsa trda, zdravila ji ne pomagajo, čistila pa ji škodijo. Včasih je naravnost ganljiva v svojih tožbah. V četrtem pismu pravi, da bo pristavo »ino njive no grunte cirkvam dala. Jäst pa čem v en klošter ali spitau it, da vsaj v miru bom merla,

zakej me ni mogoče več terpet. Noč no dan jokam no cagujem. Buh se čez me smile!« Večkrat naroča terana, ki da ji koristi, vendar hoče vedeti ceno, ker ga hoče plačati. Vtis ima, da je njen mož nima rad. Vendar pa stalno poroča, kaj ji pošilja, od jarca in zajcev do piščancev in rakov, suknjico za sina, platno za rjuhe, a tudi goldinarje. Tudi za hčer nuno skrbi in ji kaj pošlje, ker se ji zdi bolehn. Torej drobna družinska vsebina, podana pa z grofovsko vljudnostjo. Za hčer je »Vašegnada, perserčna moja luba gospa mati! Cartana luba moja gospa mati!« Pozdravlja pa jo: »Vašegnade pokorno dejte.« Mati pa začenja pisma: »Moja perserčna luba gospa hči« in jih sklepa z besedami: »Ostanem tvoja zvesta mati do smerti«.

Jezik je tedanja slovenščina, predvsem notranjsko-primorsko narečje s tedanjimi nemškimi in italijanskimi izposojenkami. Črkopis sta si sami priredili, ker se nobena ni držala dosledno bohoričice.

Prof. Merkù je pisma najprej prepisal, pri čemer je naletel na številne težave, čeprav so pisma precej čitljivo napisana. Hčerina pisava je jasna in izpisana, včasih pa so si črke preveč podobne, zato so bile težave.

O materini pisavi pravi: »Pač pa so pisma Ester Maksimilijane Coraduzzi pogostoma poškodovana in povrh je pisava težka: starčevska je in zato mestoma negotova in zaradi baroničnih bolezni krčevita; izdaja njeno pomanjkljivo izobrazbo in značajsko objestnost; podobnost med črkami je v nekaterih primerih tolikšna, da ustvarja nerešljive probleme pri branju samih črk in pri fonetičnem tolmačenju znamenj in dialektološkemu vrednotenju besedila.«

Na levi strani knjige je torej prepis pisem ali transliteracija, na desni strani pa fonetično tolmačenje. Na koncu so fotografije vseh pisem, v obširnem uvodu pa je spregovoril Merkù o pismih, njenih pisateljicah in o jeziku. Dodana sta tudi celostranska grba Marenzijevih in Coraduzzijevih.

Knjiga ima 200 strani in po svoji tehtnosti zavzema eno prvih kulturnih dejanj v zadnjem času.

Krajevni leksikon Slovenije - 4. knjiga

Te dni je izšla četrta knjiga **Krajevnega leksikona Slovenije**, ki prikazuje Podravje in Pomurje. Pripravil in uredil ga je prof. Roman Savnik s sodelovanjem Franceta Planine. Knjiga šteje 666 strani večjega formata, posebej pa so dodani zemljevidi vseh obdelanih občin, večbarvni karti Maribora in Murske Sobote in enobarvni načrt Ptuja.

Knjiga je sestavljena enako kot prejšnje tri: opisani so vsi kraji in zaselki, majhni in veliki, vsega jih je v knjigi 1162, občin pa 13. Pri vsakem kraju je naglas, da ga znamo pravilno izgovoriti, tudi dolžina ali širina, npr.: Gôrče, Ôjstrica, Vélika Nêdelja. Takoj za imenom je predlog **v** ali **na**, ker je splošno pravilo, da je treba uporabljati tisti predlog, ki je udomačen v kraju. Ker pa ne moremo v vsak kraj, imamo zdaj v Krajevnem leksikonu Slovenije edini priročnik, kjer so vsi kraji opremljeni s predlogi, zato se ne bomo mogli izgovarjati, da nismo vedeli, kateri predlog je treba uporabljati. Sledijo podatki o prebivalcih po ljudskih štetjih iz leta 1961 in 1971, da vidimo porast ali upadanje. Navedeni niso samo ljudje, ampak tudi število hiš, gospodinjstev, kmetov. Dalje šola, avtobusna postaja, krajevni urad, postaja milice, občina, pošta, sodišče, zdrav-

nik, železniška postaja, manjka le župnija. Dalje je opisano naselje, kje leži, kakšna je prst, potoki, griči, ledinska imela, kaj v kraju uspeva, s čim se bavijo prebivalci. Opis cerkve, če je v kraju, zgodovina, na koncu pa seznam oseb, ki so se rodile v kraju in se na raznih področjih uveljavile. Tako imamo pri vsakem kraju vse, da ga natančno spoznamo.

Samo opis mesta Maribora je nekoliko obširnejši, kakor so druga mesta. Urednik Roman Savnik piše, da so sodelavci želeli, naj bi prišel pri Mariboru oris dejavnosti mariborskih Slovencev od narodnega prebujenja dalje.

Pri knjigi je sodelovalo 70 sodelavcev, ki so razporejeni po vseh krajih, da vsak dobro pozna področje, ki ga je opisal po vidu in virih. Posamezni strokovnjaki so opisali vsak svoje področje: rastlinstvo, kmetijstvo, umetnostnozgodovinske spomenike itd. Vse besedilo, posebno krajevna imena, pa je potem pregledala še posebna komisija strokovnjakov, med katerimi je bil znani jezikoslovec in akademik dr. Anton Bajec. Zemljevide je pripravil prof. France Planina, ki je najbrž največji strokovnjak na tem področju. Tudi on je prebral vse besedilo. Tako lahko rečemo, da je knjiga v vsakem pogledu strokovna in temeljita, zato so tudi imena uzakonjena, uradna.

Na koncu IV. knjige je Register izrazov, popravki in dodatki, abecedni seznam občin in naselij celotne Slovenije z navedbo knjige in strani ter spisek zemljevidov.

Važno je tudi to: v dogovoru s prapovpisno komisijo Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki pripravlja nove predpise za pisanje sestavljenih krajevnih imen, je prof. Savnik vpeljal v to knjigo novi način pisanja teh imen. Drugi del imena pišejo vedno z veliko, če ni v njem: vas, mesto, trg ali selo. Torej vse z veliko: Navrški Vrh, Rdeči Breg, Slovenj Gradec, Okoška Gora. Drugi del z malo: Višnja vas, Novo mesto, Stari trg, Ivanje selo.

Tako je prišlo do konca veliko podjetje, ki si ga je zamislil prof. Roman Savnik — izšel je popoln opis Slovenije v štirih debelih knjigah in v razmeroma kratkem času, kar je nekaj izrednega pri Slovencih. Prva knjiga je izšla leta 1968, II. 1971, III. 1976 in IV. 1980, vse skupaj štejejo 2409 strani večje oblike in razmeroma drobnega tiska, obdelanih pa je 8661 zaselkov, vasi ali mest. Pri delu je sodelovalo 140 strokovnjakov.

Manjkata le še dve knjigi, ena za slovenske kraje v Italiji, druga v Avstriji.

Martin Jevnikar

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

VI. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1980. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

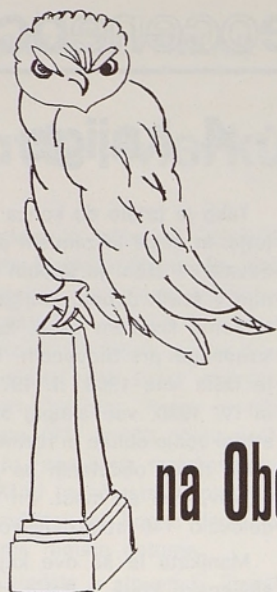
PISMA

BREZ ODMEVA

Kolikor toliko pazljivo spremljam naše javno življenje in z zanimanjem sem prebral tehtne misli, ki sta jih podala šolnik in psiholog v prejšnji Mladiki glede čudnih kriterijev sestavljanja paralelk na naših višjih srednjih šolah. Pričakoval sem odmeve ali polemične odgovore, vendar se mi zdi, da se ni oglasil nihče, ne pristojne šolske oblasti, ne zavodski sveti, ne sindikat in niti ne mladinske organizacije. Kaj ni nihče zainteresiran za ta problem?

(Podpis)

v
Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

SENZACIONALO: GUŠTO IZ RICMANJ PRI BREŽNJEVU

Te dni se je mudil v Moskvi Gušto iz Ricmanj, predsednik deželnega sveta »Priatelj Josipa Visarjonoviča Džugasvili-ja«. Bil je sprejet tudi v Kremlju: Podajamo stenografski zapis njegovega pogovora z L. Brežnjevom.

GUŠTO: Smrt vsemu, od fašizma do evrokomunizma.

BREŽNJEV: Kaj te je prineslo sem v tem mrazu?

GUŠTO: Vprašat, kaj pravzaprav mečkaš s tisto Poljsko. Je to leninistično?

BREŽNJEV: Ko bi človek ne imel na grbi Afganistana, bi že poskusil. A za vsak božič tudi ne moreš s tanki na bratsko pomoč.

GUŠTO: Kanja je dal Poljakom mašo po televiziji. Čakaš, da jim bo dal še križev pot?

BREŽNJEV: Mahniti jo s tanki na Poljsko, to ni hec, dragi Gušto. To ni, kakor da bi šel iz Ricmanj v Boršt. Poljaki niso Čehi.

GUŠTO: Jaz bi pripravil onemu fašistu, onemu Waleši, kakšen slučajen cestni incident, pa bi bilo.

BREŽNJEV: To je hudič, poslati spet na Poljsko Wehrmacht, čeprav socialistično. VORWÄRTS, ZURÜCK, ACHTUNG, FEUER: misliš, da bi Poljaki kar tako gledali na tisto nemško bratsko pomoč?

GUŠTO: Od Doline do Križa bi tudi stisnil bataljonček slovenskih tankistov.

BREŽNJEV: To ti rečem, Gušto: ni prijetno biti Brežnjev.

GUŠTO: Jaz pa ti rečem: glavno je zdravje! In če ti kaj fali: tavžentrože! Mene so rešile tavžentrože.

BREŽNJEV: Veš, za koliko sem shujšal od te poljske influence?

GUŠTO: Čuj, kaj ti povem. Piši v Rim. Komu? Papežu, tistemu Pavlu Sedmemu ali kar že je, onemu Poljaku pač. Piši, naj reče Solidarnosti, naj da mir, pa bo mir.

Misliš, da ima danes v pesti Poljsko Kanja? Pavel Sedmi jo ima. Sem slišal, da je te dni izdal encikliko, če sem prav rekel, o usmiljenju. Naj prvi dokaže, da mu gre zares: naj bo on usmiljen do socializma!

BREŽNJEV: Lahko Komunistični partiji Italije, ki ji še potresi pomagajo.

GUŠTO: Berlinguer je rekel, da je zdaj s potresom prišla ura, da naredimo vlado komunisti. Ne čisto sami. Tudi kakšnega demokristjana bi vzeli zraven, če bi bil dovolj pošten. Kakšnega italijanskega Kocbeka.

BREŽNJEV: Potemtakem bi ti Gušto kar udaril na Poljsko?

GUŠTO: Absolutno!

BREŽNJEV: Pa zdaj se bližajo božični prazniki, ljudje bodo nakupovali smrekce, delali jaslice...

GUŠTO: Saj to je ravno idealno! Vzameš sveti večer, ko bo vsa Poljska molila pri polnočnicah, natovoriš na letala bratsko pomoč in udariš. Še opazili vas ne bodo! Za božič jim nedeljsko mašo po televiziji pustiš, potem pa naročiš kakšnemu ljudskemu duhovniku, da razglasi voščilo: Slava partiji na višavah in mir tankom, ki so blage volje!

PREDAVANJE

Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije — SZDLS — je povabila podpredsednika poljske vlade Jerzya Ozdowskega, ki je katoličan, na predavanje o današnjem poljskem trenutku.

Tema predavanja: Pluralizem po naše.

U G A N K A

(Navdihnena po Pavlihi)

V bližini Tržaške ceste v Ljubljani si upokojenec, privatnik, gradi hišo za dve (2) milijardi.

Ugani, duša slovenska, kdo utegne biti to izmed naslednjih osebnosti: 1) bivši rektor univerze 2) provincial slovenskih frančiškanov 3) slovenski popevkar 4) bivši šef OZNE 5) direktor podjetja Intertrade.

PISMO PAPEŽU JANEZU PAVLU II.

Opozorjena po pismu dr. Zalokarja v DELU dne 12. decembra 1980 je obveščevalna služba ČUKa prestregla naslednji depis.

Spoštovani tovariš v Kristusu, ob neimenovanju dr. Grmiča za mariborskega škofa se mi je utrnila misel: Začela se je tretja svetovna vojna.

Straši me vizija dveh svetov, ki si stopata naproti.

Križ je v travah in rožah, po katerih se bodo pčelili tanki ...

Novi ljudje, ki prevzemajo Cerkev na Slovenskem, vedo, da niso bili imenovani iz verskih razlogov. To se pravi: iz političnih. Potem ko nam je dr. Grmič dajal zgled kristalne nepolitičnosti!

Čas je, da se takšna praksa, ki človeka popelje z mislijo v Auschwitz in na Urha, konča.

Zato v svrhu depolitizacije odnosov med Cerkvijo in državo predlagam, da bi odslej, tovariš v Kristusu, prepustil imenovanje novih škofov Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije.

Dr. Julij Zalokar,
psihater,
Radovljica

nakar je priskočilo na pomoč še domače športno društvo in dogradilo ploščad za odbojko. Nič koliko plesov in prireditev se je zvrstilo tu v prijetnem vzdušju. Prostora za sestanke pa ni in ni. Vse se je zataknilo zaradi birokratskih obveznosti. In tako moramo po skoraj celem desetletju še čakati na prostor za sestanke. Ali se bo z varianto 25, ki jo je izdelala tržaška občina, kaj premaknilo z mrtve točke?

Upamo in trdno smo prepričani, da bo novi »zabetonirani svet« le kaj koristil vaški skupnosti in slovenskemu občestvu v zamejstvu.

A. Mužina

RAPALLO 1920

Narodni dom 1920, Bazovica 1930, Osimo 1975... te in druge obletnice so letos odmevale v naši skupnosti na več ali manj skupnih proslavah in v komentarjih, pozabili pa smo na Rapallo 1920. To je 60-letnica neke državne pogodbe, v kateri bi tudi veljalo iskati vsaj nekaj vzrokov naše preteklosti usode in sedanjega položaja. Na ligurski obali sta se takratni, za fašizem že godna Italija in za slovenske narodne interese gluha Jugoslavija, domenili za mejo, ki je italijanski državi prepustila pol milijona Slovencev in Hrvatov. Bili so brez praktične zaščite, kar je potem znal fašizem brutalno izkoristiti s svojim genocidnim poskusom.

Listnica uprave

PODPORNO NAROČNINO za leto 1981 je nakazal Peter URBANC iz Kanade.

Za tiskovni sklad MLADIKE so darovali:

NN 5.000 Lir, Marijan Bajc 5.000, C. Danieli z Opčin 4.400, Podobnik z Opčin 8.500.

Za MLADIKO je darovala Marija Mislej 10.000 Lir v spomin na prerani grob nepozabne prijateljice Vojke Strgar.

Na željo pokojnega Marija darujejo svojci 500.000 Lir za Slovensko prosveto.

Za »DRAGO« daruje Peter Urbanc 140.000 Lir; v isti namen Marijan Bajc 5.000 Lir.

Rapallo 1920 dobro ponazarja alegorija slikarja Toneta Kralja, ki je močno podoživljal usodo primorskih Slovencev in jo z močnimi simboli prelil na platno. Slika je še pred nekaj leti bila v pokrajinskem muzeju v Kopru, sicer v skladišču, da bi ne kalila dobrih sosedskih odnosov! Potem se je zgubila neznano kam.

(Podpis)

NIKOLI NISEM SLIŠAL O NJEM!

Po orgelskem koncertu v bazoviški katedrali sem bil povabljen na zakuško in Slomškov dom (na praznik Kristusa Kralja). Tu so bile na ogled Magajnovne slike cerkva, piljev, kolon in še drugih vaških posebnosti našega Krasa, dolinske občine in Trsta samega. Nad okusno pripravljenimi in zanimivimi razvrstitvami slik se je bohotila podoba našega velikana dr. Fran-

ceta Prešerna. Z zanimanjem so si to razstavo ogledali gostje, pohvalili marljivost in umetniški avtorski navdih (sam župan Cecovini se ni mogel načuditi temu velikemu bogastvu naših preprostih hiš in znamenj).

Ko smo se slučajno ustavili ob Prešernovi podobi, sem poskušal pretehtati znanje naših velemož in jih vprašal, koga naj bi ta podoba predstavljala. Nekateri so se izmikali z odgovorom. Neki inženir, že prileten Tržičan, je preprosto odgovoril, da mu ni znana. Skušal sem mu pomagati in mu prišepetal, da je to dr. France Prešeren (rojen v Vrbi 3.12.1800), naš največji pesnik. Debelo me je pogledal in mi rekel: Res? Nikoli nisem čul o njem? Ali toliko pomeni za vas!?

Bridko me je prijelo, da bi se najrajši razjokal.

Kaj naj bi mu rekel? (Podpis)

Počitniški dom »Pri sestrah«

vas vabi na Belopeška jezera

Naslov: 33010 BELA PEČ - FUSINE V. R. via Laghi 1
Telefon 0428/61027 - 059/695791

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

Korsic

Anton Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 571326

zasmehindobrovoljoasm

Nagradno vprašanje se je glasilo:
Kam ženska ne more brez spremstva? Prvo nagrado je dobil odgovor:
»K poroki!«

***

»Ne razumem, dragi, kako moreš kar naprej čepeti po gostilnah!«

»Potem pa raje ne govori o tem, česar ne razumeš!«

»Imate morda eno vžigalico?«
»Ne, osemdeset. Zakaj?«

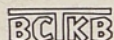
***

Žena se je skregala z možem. Užaljena je odšla k mami, na stopnicah pa je zaslišala pok. Strašen dvom: se je mož iz obupa ustrelil ali je od veselja odprl steklenico šampanjca?!

Vesel božič in srečno novo leto 1981 želijo in se priporočajo za obisk:

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE
TRŽAŠKA KREDITNA BANKA
S. P. A.

zanesljivost v domačnosti

učinkovitost v poslovnosti

Tel. 61-446 - 68-881 TRST, Ul. F. Filzi 10

DECIBEL

gramofonske plošče,
kasete

34016 Opčine (Trst) - Narodna Ulica 116
Telefon (040) 21-10-34

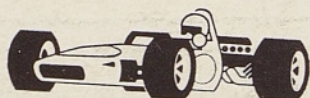

di M. SCHAT

Proizvaja in izvaža v 20 držav:

- električne vodne črpalke
- hidroforje
- električne, bencinske in diesel kompresorje

34133 TRST
Via Fabio Severo 20 - P.O. Box 989
Telefon (040) 60516
Telex 460636 STAC I

Nadomestni deli in oprema za avto

AUTOsprint

TRG GARIBALDI 9 - TRST - TEL. 763 420

Vse za varno vožnjo v zimskem času:
verige, antifreeze, paraflu 11, nosilci za
smuči, meglenke itd.

JESTVINE

ANTON BAK

TRST - UL. S. CILINO 34 - TELEFON 54304

Keržè

Hišne in kuhinjske potrebščine
iz stekla, kristala ter emajlirane in
nerjaveče pločevine.

Trg San Giovanni 1

TRST

P I S M O   B R A L C E M

Številka, ki ste jo pravkar prejeli, je zadnja v letu 1980. Medtem ko Vam želimo prijetno branje, Vas hočemo tudi opozoriti na novosti prihodnjega letnika.

Januarja izide prva številka XXV.letnika. Na zunaj se bo MLADIKA predstavila z novo preobleko. Natečaj za opremo naslovne strani je prva bil k sodelovanju številne bralce, ki so poslali zanimive izdelke. Vse prejete osnutke nameravamo razstaviti na sedežu Slovenske prosvete, da boste lahko vsi cenili novosti in zamisli, ki jih vsebujejo predloženi izdelki.

Glede vsebinske novosti vabimo, da preberete v tej številki članek z naslovom "Benečija v stiskah in upih", ki napoveduje nov tekst v nadaljevanjih.

Pa še ena novost, za katero smo se odločili s težkim srcem: povišanje cene. Korak nazaj: leta 1979 je bila prodajna cena posameznega izvoda 500 Lir; da bi krili vse tiskarske stroške, bi morali prodajati posamezen izvod po 1.383 Lir. Leta 1980 je prodajna cena izvoda 700, realna pa 1.594 Lir. Vzroki za tako visoko ceno posameznemu izvodu: visoki tiskarski stroški, majhna naklada zaradi omejenosti trga, v katerega lahko prodira MLADIKA. Računamo, da bo leta 1981 porast cen dvignil živ strošek za izvod na 1.805 Lir. Temu prilagodimo cene v prihodnjem letniku:

POSAMEZEN IZVOD:

1.000 Lir

LETNA NAROČNINA:

8.000 Lir	- Italija
200 ND	- Jugoslavija
12 US dol	- Tujina

Naročniki v Italiji prejmete v tej številki poštno položnico za poravnave naročnine. V januarju deluje uprava s tem urnikom:

TOREK	SREDA	PETEK
16.00 - 18.00	10.00 - 12.00	10.00 - 12.00
	17.00 - 19.00	

Naročnino je moč poravnati tudi s čekom na naslov:

MLADIKA - Donizettijeva, 3 - Trst

Iskrena zahvala vsem tistim zvestim bralcem ter ustanovam, ki so nam pomagali delno kriti primanjkljaj z darovi v tiskovni sklad, s podporinimi naročninami, s posebnimi nakazili. Te plemenite geste so pripomogle, da je lahko MLADIKA prišla do konca XXIV.letnika. Na iste dobrotnike računamo tudi v XXV.letniku. Od naše strani bomo storili vse, kar je v naših močeh, da bo MLADIKA še zanimivejša, še prijetnejša, da bo njena kakovostna rast dostojno pričala o naši vsestranski rasti in ustvarjalni moči.